

Michał Bartosz Mojski

Civis sum! - Jestem obywatelem!
Program nauczania wiedzy o społeczeństwie
dla IV etapu edukacyjnego, zakres rozszerzony

Civis sum! - Jestem obywatelem!

Program nauczania wiedzy o społeczeństwie dla IV etapu edukacyjnego, zakres rozszerzony
(180 godzin)

I. Wstęp

Program „Civis sum! - Jestem obywatelem!”, przeznaczony dla IV etapu edukacyjnego w zakresie rozszerzonym, zgodnie ze specyfiką przedmiotu wiedza o społeczeństwie łączy ze sobą różne dziedziny akademickie. Na jego interdyscyplinarność składa się wiedza historyczna, socjologiczna, politologiczna, prawnicza, filozoficzna, z zakresu stosunków międzynarodowych, geograficzna, ekonomiczna. Doskonale widać korelacje z innymi przedmiotami szkolnymi: geografiami, historią, podstawami przedsiębiorczości, edukacją dla bezpieczeństwa, językiem polskim czy nawet językami obcymi... Program przeznaczony jest do realizacji wśród uczniów zainteresowanych przedmiotem. Ma za zadanie przygotować ich do zdania egzaminu maturalnego na poziomie rozszerzonym. Młody człowiek wiadomości i umiejętności czerpać może z podręczników, zbiorów zadań, repetytoriów, ale istotna okazuje się także samodzielna krytyka różnych źródeł dotyczących zjawisk społecznych i politycznych. Potrzebna jest dogłębna ich analiza i wnikliwa obserwacja rzeczywistości. Wiedzy o społeczeństwie niepodobna nauczyć się tylko z książek. Bez postawy aktywności obywatelskiej, zaangażowania w rozwiązywanie mniejszych lub większych problemów społecznych edukacja w owym zakresie okazuje się niepełna. Do kształtowania niezbędnych postaw kluczowy wydaje się osobisty przykład nauczyciela – przewodnika po tajnikach zasad funkcjonowania społeczeństwa. Tylko aktywny, otwarty, tolerancyjny pedagog wychowa aktywnego, otwartego, tolerancyjnego ucznia.

II. Cele ogólne kształcenia i wychowania

Najważniejsze cele:

- kształtowanie postawy aktywnego i twórczego obywatela – gdyż tylko taki będzie odpowiadał właściwie na potrzeby otoczenia, rozwiązywał problemy społeczne, zabierał głos w debacie publicznej, inspirował działalność dla dobra wspólnego;
- kształtowanie postawy szacunku do wartości demokratycznych – na nią składa się znajomość zasad i procedur, znajomość ustroju Polski, zrozumienie dla roli praw człowieka, szacunek do prawa, świadomość szans i zagrożeń demokracji;
- kształtowanie postawy odpowiedzialności – ponoszenie przez wychowanka konsekwencji swoich czynów, samodzielne kształtowanie swojej kariery zawodowej i życia osobistego, ale także wyjście poza indywidualistyczne cele – poszukiwanie samorealizacji we wspólnocie lokalnej, w państwie, w Europie, we wspólnocie globalnej.

III. Cele szczegółowe:

Wiadomości:

- znajomość wiadomości związanych z usytuowaniem człowieka w różnych grupach społecznych i strukturach społecznych oraz wpływem społeczeństwa na jednostkę;
- zrozumienie istoty aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie obywatelskim w różnych jego przejawach;
- zrozumienie zjawiska władzy oraz związanych z nią procesów politycznych;
- znajomość podstawowych ideologii i doktryn politycznych oraz ich praktycznego wymiaru w decyzjach i działaniach politycznych;
- znajomość i zrozumienie historii, zasad, mechanizmów, szans i zagrożeń demokracji;
- zrozumienie idei praw człowieka i ich gwarancji;
- analizowanie i porównywanie współczesnych systemów politycznych;
- znajomość systemu politycznego Rzeczypospolitej Polskiej;

- znajomość podstawowych zasad systemu prawa w Polsce;
- znajomość realiów współczesnych stosunków międzynarodowych;
- znajomość idei i praktyki integracji europejskiej;
- zrozumienie zależności globalnych we współczesnym świecie.

Umiejętności:

- umiejętność współpracy;
- umiejętność twórczego myślenia;
- umiejętność prezentowania swoich poglądów;
- umiejętność przedstawiania argumentów za swoimi poglądami;
- umiejętność dyskusji;
- umiejętność pozyskiwania i selekcji informacji o życiu społecznym;
- umiejętność interpretacji przepisów prawa;
- umiejętność konstruktywnego rozwiązywania konfliktów;
- umiejętność wypowiadania się w sprawach publicznych w różnych formach;
- umiejętność rozpoznawania i rozwiązywania problemów społecznych;
- umiejętność posługiwania się technologiami informacyjno – komunikacyjnymi;

Postawy:

- aktywność;
- kreatywność;
- patriotyzm;
- szacunek do zasad demokracji;
- szacunek do prawa;
- wrażliwość społeczna;
- rzetelność;
- samodzielność.

IV. Treści kształcenia

1. Jestem istotą społeczną! (35 godzin)

1. „Człowiek w teatrze życia codziennego” – rola społeczna a osobowość.
2. Czym jest gwiazda socjometryczna? – wspólnoty, zbiorowości, grupy społeczne
3. Socjalizacja pierwotna, socjalizacja wtórna, resocjalizacja
4. „Grunto to rodzinka!” – rodzina jako podstawowa grupa społeczna.
5. O ludzkich wartościach, postawach, aspiracjach – jednostka a grupy społeczne.
6. Jaki jest mój temperament czy sprawnie posługuję się inteligencją emocjonalną? – o temperamencie, inteligencji, charakterze.
7. Konformizm, facylitacja i próżniactwo społeczne – procesy grupowe.
8. O schematach, heurystykach, atrybucjach – poznanie i spostrzeganie społeczne.
9. „Nie jestem rasistą, ale...” – o postawach, stereotypach i uprzedzeniach.
10. O równych i równiejszych – pojęcie stratyfikacji społecznej.
11. Jak można walczyć z wykluczeniem i stygmatyzacją?
12. O krążeniu elit, funkcjonalizmie, socjometrii – różne ujęcia struktury społecznej.
13. Historyczne i współczesne typy społeczeństw: od pierwotnego do postindustrialnego.
14. Reforma, rewolucja, tranzycja, transformacja.
15. Przed i po transformacji – społeczeństwo polskie i jego problemy.
16. Od filharmonii do muzyki pop – kultura wysoka a kultura masowa.
17. Subkultury młodzieżowe – patologia czy pożądane zjawisko społeczne?

18. Czy konflikt jest zawsze zły?
19. Czy patriotyzm wyszedł już z mody?
20. Multi-kulti czy kultura narodowa?
21. O Łemkach, Tatarach i Kaszubach – mniejszości narodowe i etniczne w Polsce.
22. „Wracajcie do domu”? – imigranci i uchodźcy w Polsce i na świecie
23. „Sarajewo przestrzega” – wybrane konflikty współczesnego świata.
24. „Pro-life” czy „pro-choice” – współczesna debata o aborcji
25. Czy eutanazja to prawo do godnej śmierci?
26. Czy wolno klonować ludzi? – etyka a współczesne badania genetyczne.
27. Jakie prawa powinny mieć mniejszości seksualne?
28. Współczesne debaty światopoglądowe – tolerancja i akceptacja dla innych punktów widzenia.
29. Od przedszkola do Uniwersytetu Trzeciego Wieku – edukacja formalna i nieformalna.
30. „Młodego z doświadczeniem przyjmę” – system edukacji a rynek pracy.
31. Uczymy się przez całe życie – nowe kwalifikacje a sukces zawodowy.

2. Jestem twórcą społeczeństwa obywatelskiego! (30 godzin)

32. Narodowość a obywatelstwo
33. Być obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej.
34. Rozważania o cnotach obywatelskich.
35. Współczesna polis, czyli jak budować społeczeństwo obywatelskie.
36. Dlaczego obywatele zrzeszają się w stowarzyszeniach?
37. Zakładamy stowarzyszenie.
38. Działalność pożytku publicznego: stowarzyszenia, fundacje, wolontariat.
39. Jak związki zawodowe walczą o prawa pracownicze.
40. Jak partie polityczne dążą do władzy w państwie?
41. O „partii osła”, torysach, SPD i UMP – współczesne systemy partyjne.
42. Jak zapewnić w państwie pluralizm polityczny? – partie, koalicje, opozycja.
43. Od SLD do PiS-u – polski system partyjny.
44. „Psychologia tłumu” – zachowania zbiorowe a stare i nowe ruchy społeczne.
45. Zieloni – współczesne ruchy ekologiczne.
46. Czy feminizm zawsze jest wojujący? – współczesne ruchy kobiece.
47. „Imagine all the people sharing all the world” – współczesne ruchy pacyfistyczne.
48. „No logo” – współczesne ruchy antyglobalistyczne i alterglobalistyczne.
49. Zgromadzenia, happeningi, strajki – formy protestu społecznego.
50. Czy można wierzyć sondażom? – o opinii publicznej i jej badaniach.
51. Reklama komercyjna a marketing społeczny
52. Media jako „czwarta władza”.
53. Od druku do internetu – różne rodzaje mediów.
54. Czy Facebook pomaga rozwijać społeczeństwo obywatelskie?
55. Ostre pióro – gatunki publicystyczne: reportaż, felieton, artykuł, esej, news, recenzja, sylwetka.
56. Elementy retoryki i erystyki: sztuka przemawiania, prowadzenia sporów i prezentacji.
57. O obywatelskim nieposłuszeństwie (civil disobedience).

3. Jestem „zwierzęciem politycznym”! (20 godzin)

58. „Co tam, panie w polityce?” – elementarne pojęcia politologii.
59. Jak ocenić kulturę polityczną współczesnych Polaków?
60. Dlaczego ludzie słuchają władzy? – o przywództwie i legitymizacji.
61. Ideologia polityczna – doktryna polityczna – program polityczny.

62. Strażnicy tradycji – konserwatyzm
63. Obrońcy wolności – liberalizm
64. W trosce o godność osoby ludzkiej – chrześcijańska demokracja.
65. Walka o prawa najsłabszych – socjalizm i socjaldemokracja.
66. Naród ponad wszystko – nacjonalizm.
67. Wszyscy tworzymy wspólnotę – komunitaryzm.
68. Postmodernizm i postpolityka.
69. „Ciemny lud wszystko kupi”? – populizm.
70. Faszyzm, nazizm, komunizm w historii i we współczesności.
71. Anarchia czy władza? – na ile możliwa jest wolność bez przymusu.
72. Dzieło natury, Boga, człowieka? – o genezie państwa.
73. Urządzanie państwa – formy ustrojowe i reżimy polityczne.

4. Jestem demokratą! (30 godzin)

74. Czym różni się demokracja antyczna od demokracji współczesnej?
75. Od Wielkiej Karty Swobód do Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela – średniowieczne i nowożytnie korzenie demokracji.
76. O naszych szlacheckich antenatach i nie tylko... - polskie tradycje demokratyczne.
77. Demokratyczne państwo prawne – idea i praktyka.
78. Prezydent, kanclerz, ombudsman – organy państwa demokratycznego.
79. Z wizytą w Szwajcarii – demokracja bezpośrednia a demokracja pośrednia.
80. Głosy z urny – systemy wyborcze a systemy partyjne.
81. Ordynacje wyborcze – metoda d’Hondta i Sainte – Lague’a, przeliczanie głosów na mandaty.
82. Nocny stróż albo troskliwy opiekun – państwo minimalne albo państwo dobrobytu (welfare state).
83. Między panem a plebanem – stosunki państwo – religia we współczesnym świecie i w Polsce.
84. Geneza praw człowieka.
85. Generacje praw człowieka.
86. Międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka.
87. Piszemy skargę do Strasburga – europejski system ochrony praw człowieka
88. Nie tylko Amnesty International - organizacje pozarządowe w obronie praw człowieka na świecie.
89. Po co tworzy się konstytucję?
90. Pojęcie systemu politycznego.
91. Współczesny system parlamentarno – gabinetowy: Wielka Brytania i Włochy.
92. Współczesny system prezydencki: Stany Zjednoczone i Rosja.
93. Współczesny system parlamentarno – komitetowy: Szwajcaria.
94. Współczesny system kanclerski: Niemcy.
95. Współczesny system półprezydencki: Francja.
96. Czy nepotyzm, korupcja, bierność są groźne? – o zagrożeniach demokracji.
97. Kiedy demokracji nie ma: totalitaryzm w historii i we współczesności.
98. Kiedy demokracji nie ma: autorytaryzm w historii i we współczesności.

5. Jestem obywatelem Rzeczypospolitej! (20 godzin)

99. „W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny...” – zasady ustrojowe Rzeczypospolitej Polskiej.
100. Konstytucja dla obywatela – prawa i obowiązki jednostki, gwarancje praw.
101. Stany nadzwyczajne a prawa obywatelskie.

102. W Wysokiej Izbie – Sejm i Senat jako władza ustawodawcza w Rzeczypospolitej Polskiej.
103. Jak powstaje ustawa? – tryb legislacyjny.
104. W pałacu na Krakowskim Przedmieściu – Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jako organ władzy wykonawczej.
105. Premier i jego gabinet – Rada Ministrów jako kolegialny organ władzy wykonawczej w Rzeczypospolitej Polskiej.
106. Organy kontroli państwowej, ochrony prawa i zaufania publicznego: Najwyższa Izba Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, Instytut Pamięci Narodowej, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Urząd Kontroli Elektronicznej.
107. Finanse publiczne i Narodowy Bank Polski.
108. Dla dobra „małej ojczyzny” – struktura, zadania samorządu terytorialnego.
109. Nadzór i kontrola nad samorządem terytorialnym.
110. Biurokracja czy służba cywilna? – polska administracja.

6. Jestem osobą cywilną! (20 godzin)

111. „Ignorantia iuris nocet” – po co obywatelowi prawo?
112. „Common law” czy prawo stanowione – systemy prawa na świecie.
113. System prawa Rzeczypospolitej Polskiej – o tworzeniu, egzekwowaniu przepisów.
114. Dlaczego ustawa jest ważniejsza od rozporządzenia? – hierarchia źródeł prawa w Polsce.
115. Kto stoi na straży prawa? – struktura i zadania sądownictwa w Polsce.
116. Kto stoi na straży prawa? – struktura i zadania Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu.
117. O prokuraturze, policji i innych organach ścigania.
118. Kargul i Pawlak kłócą się o miedzę... - elementy prawa cywilnego.
119. Małżonkowie, rodzice, dzieci – elementy prawa rodzinnego i opiekuńczego.
120. Przeciwno „ciemnej stronie mocy” – elementy prawa karnego.
121. W urzędzie – elementy prawa administracyjnego.
122. Przedsiębiorcy, spółdzielnie, spółki akcyjne – elementy prawa gospodarczego.
123. Być zatrudnionym, zarabiać, nie dać się oszukać... – elementy prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.
124. Obywatel przed sądem: postępowanie cywilne i postępowanie karne.
125. Czy „prawo zawsze prawo znaczy, a sprawiedliwość – sprawiedliwość”? – problemy polskiego systemu prawa.
126. Eliminacja czy resocjalizacja – debata o karze śmierci.

Jestem Europejczykiem, odpowiedzialnym za cały świat! (25 godzin)

127. Po upadku Muru Berlińskiego, po Okrągłym Stole – współczesne stosunki międzynarodowe.
128. „Pacta sunt servanda” – elementy prawa międzynarodowego publicznego.
129. Rozwiązywanie sporów międzynarodowych.
130. Kim jest persona non grata, charge d'affairs, attache? – elementy prawa dyplomatycznego i konsularnego.
131. Państwo a organizacje międzynarodowe.
132. „My, Ludy Narodów Zjednoczonych...” – Organizacja Narodów Zjednoczonych i organizacje wyspecjalizowane.
133. Co to jest „casus foederis”? – Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO).
134. Inne systemy bezpieczeństwa na świecie.
135. Rada Europy – geneza, struktura, zadania, Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu.
136. Proces helsiński i współczesna rola Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.
137. Od planu Schumana do Traktatu Lizbońskiego – geneza integracji europejskiej.

138. Instytucje polityczne Unii Europejskiej.
139. Procedury decyzyjne w Unii Europejskiej.
140. Polityki krajowe, polityki harmonizowane a polityki wspólnotowe Unii Europejskiej.
141. Prawo Unii Europejskiej.
142. Europa a mocarstwa świata we współczesnym łańdźie międzynarodowym.
143. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej.
144. Polska w Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia.
145. Oblicza globalizacji.
146. Północ – Południe – czy dysproporcje na świecie są nieuniknione?
147. Ekstremizm polityczny i terroryzm jako zagrożenia współczesnego świata.
148. „Wypożyczyliśmy Ziemię od naszych dzieci” – problemy ekologiczne współczesnego świata.
149. Czy można wyobrazić sobie rzeczywistość bez wojen? – problem zbrojeń we współczesnym świecie.
150. Wszyscy jesteście odpowiedzialni – ja wobec problemów współczesnego świata.

Treści z poszczególnych działów są komplementarne, można przypominać te same kwestie, realizując różne tematy. Jedno zagadnienie może obejmować kilka jednostek lekcyjnych lub jedna jednostka lekcyjna może obejmować kilka zagadnień w zależności od potrzeb. Przewidziano czas na ćwiczenia, utrwalanie i sprawdzanie materiału, realizację aktualnych tematów, także zgodnie z zainteresowaniami uczniów.

V. Oczekiwane osiągnięcia uczniów

WIADOMOŚCI

Dział 1. Jestem istotą społeczną!

Uczeń:

- opisuje zbiorowości, społeczności, wspólnoty, społeczeństwa, wyjaśnia różnice pomiędzy nimi ze względu na obowiązujące reguły i więzi;
- podaje przykłady norm i instytucji społecznych; charakteryzuje ich funkcje w życiu społecznym;
- wyjaśnia pojęcie anomii, opisuje przyczyny i skutki anomii;
- charakteryzuje rodzaje, przyczyny i skutki konfliktów społecznych;
- wymienia i opisuje metody rozwiązywania konfliktów: negocjacje, mediacje, arbitraż oraz ich zastosowanie w praktyce życia społecznego;
- wyjaśnia pojęcia socjalizacja, socjalizacja pierwotna, socjalizacja wtórna, resocjalizacja,
- przedstawia i porównuje różne modele socjalizacji charakterystyczne dla własnego pokolenia i pokolenia rodziców;
- opisuje mechanizmy kontroli społecznej;
- opisuje procesy stygmatyzacji i wykluczenia społecznego;
- wyjaśnia pojęcie grupy społecznej, opisuje cechy grupy społecznej;
- przedstawia w szczególności cechy małej grupy społecznej (liczebność, więź, trwałość, role grupowe, wspólne wartości i cele, poczucie odrębności, współdziałanie);
- charakteryzuje rodzinę jako grupę społeczną, opisuje i porównuje różne modele rodziny;
- opisuje wpływ grupy na jednostkę – wyjaśnia pojęcia facylitacji społecznej, próżniactwa społecznego, deindywidualizacji, myślenia grupowego;
- charakteryzuje rolę pozytywnych i negatywnych grup odniesienia;
- wyjaśnia pojęcia roli społecznej i osobowości, wskazuje różnice między nimi;
- wyjaśnia pojęcia inteligencji, temperamentu, charakteru, aspiracji i motywacji;

- opisuje różne koncepcje inteligencji i temperamentu (inteligencja emocjonalna, inteligencja społeczna, inteligencje wielorakie, typologia temperamentu według Hipokratesa);
- wyjaśnia, w jaki sposób człowiek poznaje i spostrzega świat społeczny;
- opisuje mechanizmy stosowania heurystyk i schematów, wyjaśnia, na czym polega dysonans poznawczy i podstawowy błąd atrybucji;
- wyjaśnia pojęcie postawy i mentalności;
- opisuje mechanizmy powstawania stereotypów i uprzedzeń;
- odróżnia postawę tolerancji od akceptacji, wskazuje metody walki z dyskryminacją;
- opisuje różne ujęcia struktury społecznej;
- wyjaśnia pojęcia klasy społecznej, warstwy społecznej, elity, statusu społecznego;
- charakteryzuje strukturę klasowo-warstwową polskiego społeczeństwa i swojej społeczności lokalnej;
- opisuje nierówności społeczne i zjawisko dyskryminacji w Polsce, porównuje sytuację w Polsce z innymi krajami;
- wyjaśnia pojęcia ruchliwości pionowej i ruchliwości poziomej, opisuje te procesy, pokazując ich uwarunkowania;
- opisuje różne kwestie społeczne w Polsce, w szczególności dotyczące młodych ludzi;
- poszukuje rozwiązań problemów społecznych w Polsce;
- opisuje historyczne formy organizacji społeczeństwa (pierwotne, tradycyjne, przemysłowe, postindustrialne);
- opisuje zjawiska charakteryzujące współczesne społeczeństwa zachodnie;
- wyjaśnia koncepcje społeczeństwa postindustrialnego, społeczeństwa konsumpcyjnego, społeczeństwa informacyjnego, społeczeństwa masowego, społeczeństwa masowego,
- przedstawia i ocenia różne drogi zmiany społecznej: rewolucję, reformę, tranzycję i transformację;
- ocenia przemiany społeczeństwa polskiego w okresie transformacji;
- opisuje dwie koncepcje narodu: etniczno-kulturową i polityczną;
- opisuje i ocenia postawy Polaków wobec narodu;
- przedstawia uwarunkowania procesów asymilacji i zachowania tożsamości narodowej;
- wyjaśnia pojęcia patriotyzmu, nacjonalizmu, kosmopolityzmu, rasizmu, szowinizmu, internacjonalizmu, ksenofobii, antysemityzmu;
- argumentuje potrzebę walki z ksenofobią, antysemityzmem, rasizmem i szowinizmem, wskazuje konkretne rozwiązania;
- opisuje czynniki, które wpłynęły na ukształtowanie się narodów w świecie zachodnim;
- opisuje i porównuje modele polityki różnych państw wobec mniejszości narodowych i etnicznych;
- charakteryzuje mniejszości narodowe i etniczne w Polsce;
- opisuje politykę Polski wobec mniejszości narodowych i etnicznych, porównuje ją z uregulowaniami w innych państwach i uregulowaniami prawnomiedzynarodowymi;
- opisuje i ocenia sytuację imigrantów i uchodźców w Europie i Polsce, wyjaśnia przyczyny migracji i uchodźstwa;
- opisuje, wskazuje przyczyny, skutki i rozwiązania konfliktów etnicznych;
- opisuje, wskazuje przyczyny, skutki i rozwiązania konfliktów społecznych Afryki, Azji, Ameryki Południowej i Środkowej;
- wyjaśnia pojęcie kultury, porównuje w ujęcie normatywne i opisowe;
- charakteryzuje cechy kultury wysokiej i masowej, ludowej i narodowej;
- wymienia i opisuje cechy kultury różnych społeczności;
- opisuje i ocenia wpływ zjawiska kontrkultury;
- charakteryzuje proces dyfuzji kulturowej, wyjaśnia i ocenia zjawisko pluralizmu kulturowego;

- wyjaśnia pojęcie subkultury, opisuje i ocenia subkulturę w Polsce i w Europie;
- rozważa argumenty za i przeciw swobodzie prowadzenia badań genetycznych;
- rozważa argumenty za i przeciw dopuszczalności aborcji i eutanazji;
- rozważa argumenty za i przeciw przyznaniu mniejszościom seksualnym takich samych praw, jakie mają osoby heteroseksualne;
- rozpatruje racje stron różnych sporów światopoglądowych i przedstawia swoje stanowisko w danej sprawie.
- opisuje rolę szkoły i edukacji nieformalnej we współczesnym społeczeństwie informacyjnym;
- tworzy koncepcje rozwiązań przez państwo, władze samorządowe i organizacje społeczne problemów braku równości szans w dostępie do edukacji;
- pokazuje wpływ edukacji na szanse jednostki na rynku pracy, opisuje elementy niedostosowania systemu edukacji do potrzeb rynku pracy;
- wyjaśnia, jak można zmieniać i podnosić swoje kwalifikacje w czasie życia zawodowego, opisuje znaczenie uczenia się przez całe życie.

Dział 2. Jestem twórcą społeczeństwa obywatelskiego!

Uczeń:

- opisuje procedury nabywania i zrzekania się polskiego obywatelstwa;
- wymienia i opisuje różnice pomiędzy obywatelstwem a narodowością;
- dyskutuje o celowości kształtowania cnót obywatelskich (troska o dobro wspólne, odpowiedzialność, aktywność, solidarność, odwaga cywilna, roztropność, tolerancja);
- przedstawia genezę filozoficzną pojęcia społeczeństwa obywatelskiego (Arystoteles, John Locke, Georg Hegel, Alexis de Tocqueville)
- wymienia cechy społeczeństwa obywatelskiego;
- wymienia podmioty społeczeństwa obywatelskiego;
- ocenia znaczenie kapitału społecznego i rolę wzajemnego zaufania dla budowy społeczeństwa obywatelskiego;
- ocenia rolę wolności zrzeszania się w społeczeństwie demokratycznym;
- przedstawia podstawy prawne zakładania i funkcjonowania stowarzyszeń, fundacji, związków zawodowych, partii politycznych w Polsce;
- wymienia przykłady stowarzyszeń, fundacji, związków zawodowych, partii politycznych w Polsce, opisuje cele ich działania;
- opisuje lokalne organizacje pozarządowe;
- przedstawia programy partii politycznych w Polsce i w wybranych państwach świata;
- wyjaśnia, na czym polega działalność pożytku publicznego w Polsce, ocenia jej rolę dla budowania społeczeństwa demokratycznego;
- charakteryzuje systemy partyjne we współczesnym świecie: system monopartyjny, system dwupartyjny, system wielopartyjny (w tym: system partii hegemonicznej, system dwupółpartyjny, system partii dominującej, system dwublokowy);
- porównuje funkcje partii politycznych w państwach demokratycznych i niedemokratycznych;
- omawia i ocenia sposoby, jakimi partie polityczne walczą o elektorat;
- opisuje rolę opozycji i koalicji we współczesnych społeczeństwach;
- ocenia rolę pluralizmu politycznego w procesie budowy społeczeństwa obywatelskiego;
- wyjaśnia pojęcie zachowań zbiorowych;
- wyjaśnia i porównuje pojęcia ruchu społecznego i nowego ruchu społecznego;
- charakteryzuje i ocenia ruchy ekologiczne, pacyfistyczne, kobiece, antyglobalistyczne i alterglobalistyczne;

- ocenia znaczenie wolności zgromadzeń w społeczeństwie obywatelskim;
- wymienia i opisuje różne formy protestu społecznego, ocenia wpływ ruchów obywatelskiego protestu na społeczeństwo demokratyczne;
- opisuje, jak kształtuje się opinia publiczna i charakteryzuje sposoby jej wyrażania;
- wyjaśnia, w jaki sposób opinia publiczna wpływa na decyzje polityczne;
- wyjaśnia pojęcie sondażu, opisuje, jak tworzy się sondaż;
- analizuje kampanie społeczne;
- porównuje środki stosowane przez reklamę komercyjną i reklamę społeczną;
- opisuje i ocenia metody perswazji i manipulacji stosowane w reklamie;
- charakteryzuje funkcje mediów w państwie demokratycznym i niedemokratycznym;
- ocenia znaczenie wolności słowa i pluralizmu mediów w społeczeństwach demokratycznych;
- opisuje skutki nadużywania wolności słowa;
- charakteryzuje zasady etyczne pracowników mediów;
- ocenia działalność dziennikarzy i mediów;
- charakteryzuje różne rodzaje mediów i środki ich przekazywania;
- charakteryzuje media na świecie, w Polsce i lokalnie;
- wyjaśnia pojęcie tabloidu, ocenia rolę prasy wielkonakładowej w debacie publicznej;
- opisuje rolę internetu w debacie publicznej;
- przedstawia rolę społecznościowych portali internetowych w propagowaniu wartości demokratycznych;
- opisuje i ocenia poziom debaty publicznej w Polsce;
- opisuje zasady prezentacji publicznej;
- opisuje zasady przemawiania i prowadzenia sporów, wyjaśnia znaczenie figur retorycznych dla skuteczności perswazji;
- charakteryzuje cechy gatunków publicystycznych: reportaż, felieton, artykuł, esej, news, recenzja, sylwetka;
- wyjaśnia, na czym polega nieposłuszeństwo obywatelskie i jakie niesie ze sobą dylematy; podaje jego historyczne i współczesne przykłady (Henry David Thoreau, Mahatma Gandhi, Martin Luter King, Solidarność).

Dział 3. Jestem „zwierzęciem politycznym”!

Uczeń:

- przedstawia różne koncepcje pojęcia „polityka”;
- wyjaśnia pojęcia: interesu politycznego, potrzeb politycznych, kultury politycznej;
- przedstawia różne rodzaje kultury politycznej (koncepcja Gabriela Almonda i Sidneya Verby);
- opisuje i ocenia kulturę polityczną współczesnej Polski (normy, formy komunikacji, poziom partycypacji, natężenie konfliktów);
- opisuje zjawisko władzy, władzy politycznej i władzy państwowej;
- charakteryzuje główne postulaty anarchizmu;
- opisuje zjawisko legitymizacji władzy, odnosząc teorię Maxa Webera do historycznych i współczesnych przykładów oraz porównując ją z różnymi modelami przywództwa;
- opisuje teorie genezy państwa (Arystotelesa, teistyczna, umowy społecznej, podboju, marksistowska);
- opisuje relacje między narodem a państwem;
- opisuje elementy składające się na państwo, odróżnia suwerenność zewnętrzną od suwerenności wewnętrznej;

- charakteryzuje współczesne doktryny polityczne (chrześcijańska demokracja, konserwatyzm, liberalizm, nacjonalizm, socjaldemokracja, socjalizm);
- charakteryzuje ideologie totalitarne (komunizm, nazizm, faszyzm) w historii i we współczesnym świecie;
- opisuje wpływ ideologii i doktryn politycznych na współczesne systemy partyjne;
- wymienia i opisuje poglądy współczesnych myślicieli politycznych;
- charakteryzuje myśl komunitarystyczną i postmodernistyczną;
- wyjaśnia i ocenia zjawisko postpolityki;
- opisuje i ocenia zjawisko populizmu;
- podaje definicje i przykłady współczesnych form rządów: monarchii i republiki;
- podaje definicje i przykłady współczesnych reżimów politycznych: demokratycznego, autorytarnego, totalitarnego;
- podaje definicje i przykłady współczesnych systemów politycznych: parlamentarno – gabinetowego, prezydenckiego, parlamentarno – komitetowego, kanclerskiego, półprezydenckiego;
- podaje definicje i przykłady współczesnych ustrojów terytorialnych: państwa unitarnego i państwa federacyjnego.

Dział 4. Jestem demokratą!

Uczeń:

- opisuje fazy kształtowania się demokracji;
- porównuje osiągnięcia demokracji antycznej z demokracją współczesną;
- charakteryzuje średniowieczne i nowożytne korzenie demokracji;
- charakteryzuje polskie tradycje demokratyczne (parlamentaryzm I Rzeczypospolitej, Konstytucja 3 maja, II Rzeczpospolita, opozycja demokratyczna w PRL);
- charakteryzuje wartości będące fundamentem współczesnej demokracji; podaje różne sposoby rozumienia wolności, równości i sprawiedliwości;
- charakteryzuje koncepcję demokratycznego państwa prawnego, wymienia i opisuje zasady, składające się na tę koncepcję;
- opisuje rolę konstytucji w państwach demokratycznych, wymienia rodzaje konstytucji;
- charakteryzuje i ocenia formy demokracji bezpośredniej w Polsce i na świecie;
- opisuje instytucję referendum, jego rodzaje w Polsce i na świecie;
- opisuje i ocenia rolę internetu w rozwoju demokracji bezpośredniej;
- opisuje i ocenia rolę wyborów we współczesnych państwach demokratycznych;
- opisuje zasady ordynacji większościowej i proporcjonalnej i ich wpływ na kształtowanie się systemu dwupartyjnego i wielopartyjnego;
- wyjaśnia wpływ progu wyborczego (klauszuli zaporowej) na reprezentatywność wyborów i tworzenie rządzącej koalicji;
- przytacza i ocenia argumenty na rzecz i przeciw ordynacji większościowej i proporcjonalnej;
- opisuje przeliczanie głosów na mandaty według metody d'Hondta, Sainte – Lague'a, Hare – Niemeyera;
- opisuje różne modele relacji państwo – gospodarka we współczesnym świecie (państwo minimalne, welfare state);
- charakteryzuje opisuje współczesne i historyczne modele stosunków między władzą świecką a władzą duchowną (teokracja, cesaropapizm, system uprzywilejowania głównego wyznania, rozdział religii od państwa, państwo ateistyczne);
- opisuje stosunki wyznaniowe w Polsce, charakteryzuje religijność współczesnych Polaków;
- charakteryzuje postanowienia konkordatu;

- przedstawia historyczną genezę praw człowieka;
- charakteryzuje cechy praw człowieka;
- przedstawia argumenty za i przeciw uniwersalności praw człowieka;
- odróżnia prawa i wolności osobiste, polityczne oraz ekonomiczne, społeczne i kulturalne oraz kolektywne;
- przyporządkowuje prawa do właściwej generacji praw człowieka;
- opisuje przykłady łamania praw człowieka we współczesnym świecie;
- opisuje i ocenia uniwersalny system ochrony praw człowieka (ONZ);
- opisuje i ocenia europejski system ochrony praw człowieka (Rada Europy, Unia Europejska, OBWE);
- opisuje i ocenia funkcjonowanie sądownictwa międzynarodowego w zakresie praw człowieka, w szczególności Międzynarodowego Trybunału Karnego;
- definiuje zbrodnie ludobójstwa, zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne;
- opisuje strukturę i zasady działania Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu;
- wymienia organizacje pozarządowe działające na rzecz praw człowieka i ocenia ich rolę;
- opisuje organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej współczesnego państwa demokratycznego;
- charakteryzuje zasady odpowiedzialności konstytucyjnej i politycznej, wskazuje, kto im podlega;
- wymienia i opisuje zadania izby wyższej i niższej we współczesnych parlamentach;
- wymienia parlamenty bikameralne i unikameralne;
- wyjaśnia pojęcia: sesja plenarna, komisja parlamentarna, kworum, interpelacja, zapytanie poselskie;
- wyjaśnia procedury większości zwykłej, większości bezwzględnej i większości kwalifikowanej;
- charakteryzuje i ocenia rolę immunitetu materialnego i formalnego;
- opisuje procedurę tworzenia prawa przez parlament;
- opisuje rolę i kompetencje rządu we współczesnym państwie demokratycznym;
- opisuje rolę i kompetencje głowy państwa we współczesnym państwie demokratycznym;
- opisuje różne modele relacji pomiędzy rządem a głową państwa w ramach egzekutywy;
- wyjaśnia pojęcie systemu politycznego, analizy systemowej w politologii (David Easton)
- charakteryzuje system polityczny Wielkiej Brytanii i Włoch, wskazuje cechy systemu parlamentarno – gabinetowego;
- charakteryzuje system polityczny Stanów Zjednoczonych i Rosji, wskazuje cechy systemu prezydenckiego (klasycznego i wschodniego);
- charakteryzuje system polityczny Szwajcarii, wskazuje cechy systemu parlamentarno – komitetowego;
- charakteryzuje system polityczny Francji, wskazuje cechy systemu półprezydenckiego;
- charakteryzuje system polityczny Niemiec, wskazuje cechy systemu kanclerskiego;
- opisuje i klasyfikuje systemy wyborcze i partyjne Wielkiej Brytanii, Włoch, Stanów Zjednoczonych, Rosji, Szwajcarii, Francji, Niemiec;
- porównuje różne systemy polityczne współczesnego świata;
- określa system polityczny Polski;
- ocenia, w jakim stopniu demokracja sprzyja pokojowemu rozwiązywaniu konfliktów;
- opisuje problemy demokracji na świecie, w Polsce, w społeczności lokalnej i szkole;
- omawia wpływ bezpieczeństwa socjalnego na trwałość demokracji;
- charakteryzuje patologie życia publicznego i ich wpływ na jakość demokracji (korupcja, nepotyzm, klientelizm, populizm);
- wyjaśnia, dlaczego bierność jest zagrożeniem dla demokracji;

- wymyśla sposoby zwiększenia partycypacji politycznej;
- ocenia wpływ ruchów protestu i emancypacji na poziom partycypacji politycznej;
- charakteryzuje i ocenia wpływ edukacji na poziom partycypacji politycznej;
- opisuje i ocenia przyczyny i skutki upadku demokracji;
- opisuje współczesne i historyczne państwa totalitarne (np. ZSRR, III Rzesza, Włochy, Chiny, Koreańska Republika Ludowo – Demokratyczna);
- opisuje historyczne i współczesne państwa autorytarne (np. autorytaryzmy dwudziestolecia, Hiszpania, Portugalia do lat 70-tych XX w., junty w Ameryce Łacińskiej, Białoruś, Kuba, Iran).

Dział 5. Jestem obywatelem Rzeczypospolitej!

Uczeń:

- wymienia i opisuje zasady ustrojowe Rzeczypospolitej Polskiej;
- opisuje treść i wyjaśnia funkcję preambuły do konstytucji;
- charakteryzuje zasadę suwerenności państwa;
- opisuje ograniczenia suwerenności ze względu na związanie Polski prawem europejskim i prawem międzynarodowym;
- wymienia i opisuje prawa i wolności w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- wymienia i opisuje środki i gwarancje ochrony praw i wolności w Polsce;
- przedstawia argumenty dotyczące zakresu gwarancji praw socjalnych w Polsce;
- porównuje przypadki łamania praw człowieka w Polsce z przepisami konstytucji;
- opisuje stan przestrzegania praw mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych w odniesieniu do przepisów konstytucji;
- przedstawia charakterystykę stanów nadzwyczajnych w Polsce i warunki ich wprowadzenia;
- przedstawia zasady i procedurę wyborów do Sejmu i Senatu w Polsce;
- opisuje strukturę wewnętrzną Sejmu i Senatu;
- opisuje kompetencje Sejmu, Senatu i Zgromadzenia Narodowego;
- wymienia długość kadencji Sejmu i Senatu w Polsce, opisuje przypadki, kiedy może dojść do skrócenia kadencji;
- opisuje tryb legislacyjny w Polsce;
- opisuje szczególny tryb legislacyjny w procedurze uchwalania budżetu;
- opisuje szczególny tryb legislacyjny w procedurze zmiany konstytucji;
- przedstawia okoliczności zastosowania przez Sejm i Senat większości zwykłej, bezwzględnej i kwalifikowanej;
- ocenia znaczenie Sejmu i Senatu w polskim systemie politycznym;
- opisuje sposób wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- porównuje ordynację w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w Polsce;
- przedstawia tradycyjne kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- przedstawia kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w odniesieniu do parlamentu, rządu, władzy sądowniczej;
- przedstawia kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie bezpieczeństwa państwa i polityki zagranicznej;
- opisuje sytuacje, kiedy Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej może zostać odwołany lub zawieszony;
- opisuje funkcjonowanie i znaczenie instytucji kontrasygnaty w systemie politycznym Polski;
- ocenia znaczenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w systemie politycznym kraju;
- opisuje procedurę powoływania Rady Ministrów w Polsce, wyjaśnia pojęcie wotum zaufania;

- opisuje procedurę odwoływania Rady Ministrów w Polsce, wyjaśnia pojęcie wotu nieufności,
- opisuje procedurę zmiany rządu i poszczególnych ministrów;
- przedstawia kompetencje Rady Ministrów w Polsce;
- ocenia znaczenie Rady Ministrów w systemie politycznym Polski.
- opisuje kompetencje i znaczenie Najwyższej Izby Kontroli, przedstawia procedurę powoływania Prezesa NIK;
- opisuje powoływanie, kompetencje i znaczenie Rzecznika Praw Obywatelskich;
- opisuje powoływanie, kompetencje i znaczenie Rzecznika Praw Dziecka;
- opisuje kompetencje i znaczenie Instytutu Pamięci Narodowej, przedstawia procedurę powołania prezesa IPN;
- opisuje procedurę lustracyjną i grupy osób jej podlegające;
- opisuje powoływanie, kompetencje i znaczenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji;
- wyjaśnia kompetencje Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Urzędu Kontroli Elektronicznej;
- opisuje strukturę Narodowego Banku Polskiego, przedstawia procedurę powoływania Rady Polityki Pieniężnej i Prezesa NBP;
- opisuje i ocenia zasady stosowania immunitetu formalnego i materialnego w systemie politycznym Polski;
- opisuje model odpowiedzialności politycznej i konstytucyjnej w systemie politycznym Polski;
- definiuje samorząd terytorialny i samorząd zawodowy;
- definiuje i odróżnia decentralizację i dekoncentrację;
- przedstawia zasady i procedury wyborów organów wykonawczych i stanowiących samorządu terytorialnego;
- opisuje formy demokracji przedstawicielskiej i bezpośredniej w samorządach terytorialnych;
- charakteryzują instytucję referendum lokalnego i jego rodzaje;
- omawia strukturę samorządu gminnego, powiatowego, wojewódzkiego
- odróżnia zadania własne, zadania zlecone i zadania powierzone samorządu terytorialnego;
- przedstawia kompetencje samorządu gminnego, powiatowego, wojewódzkiego;
- opisuje źródła dochodów jednostek samorządu terytorialnego (dochody własne, dotacje celowe, subwencje);
- opisuje procedurę uchwalania budżetu jednostek samorządu terytorialnego;
- opisuje strukturę dochodów i wydatków swojej gminy, powiatu i województwa;
- definiuje i odróżnia nadzór i kontrole;
- opisuje uprawnienia nadzorcze wojewody, Prezesa Rady Ministrów i Sejmu, regionalnych izb obrachunkowych wobec władz samorządu terytorialnego;
- wyjaśnia pojęcie administracji publicznej;
- odróżnia administrację rządową i samorządową, przyporządkowuje urzędy do odpowiedniego rodzaju administracji;
- odróżnia administrację zespoloną i niezespoloną, przyporządkowuje urzędy do odpowiedniego rodzaju administracji;
- ocenia funkcjonowanie administracji publicznej w Polsce;
- wyjaśnia ideę służby cywilnej, ocenia jej stan w Polsce;
- ocenia atuty i zagrożenia funkcjonowania systemu politycznego Polski.

Dział 6. Jestem osobą fizyczną!

Uczeń:

- odróżnia różne normy społeczne: moralne, religijne, obyczajowe, zwyczajowe i prawne;

- wyjaśnia budowę normy prawnej, wskazuje hipotezę, dyspozycję i sankcję;
- opisuje relacje między przepisem prawnym a normą prawną;
- definiuje system prawny;
- opisuje różne rodzaje systemów prawa (system prawa zwyczajowego, precedensowego, prawa stanowionego, hybrydalny, prawa religijnego);
- opisuje zasady hierarchiczności, spójności i zupełności w systemie prawnym;
- odróżnia i charakteryzuje rodzaje prawa (międzynarodowe, krajowe, miejscowe; prywatne, publiczne; materialne, formalne; cywilne, rodzinne i opiekuńcze, karne, administracyjne, finansowe, gospodarcze, pracy i ubezpieczeń społecznych, konstytucyjne);
- wyjaśnia fundamentalne zasady prawnicze (odnosi się do znanych premii np. „Lex retro non agit”, „Audiat et altera pars”, „Nullum crimen sine lege”);
- przedstawia źródła prawa w Polsce oraz hierarchię aktów prawnych;
- opisuje budowę aktu prawnego;
- opisuje sposoby publikacji aktów prawnych w Polsce;
- opisuje miejsce prawa międzynarodowego i europejskiego w systemie źródeł prawa;
- wyjaśnia zasadę praworządności;
- opisuje instytucje stojące na straży przestrzegania zasady praworządności;
- opisuje gałęzie prawa w Polsce;
- charakteryzuje źródła prawa poszczególnych gałęzi, opisuje kodeksy;
- opisuje zasady polskiego wymiaru sprawiedliwości;
- wyjaśnia zasadę niezawisłości i niezależności sądów oraz przedstawia jej funkcjonowanie w Polsce;
- opisuje zasadę udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, charakteryzuje instytucję ławnika;
- przedstawia zadania i sposób powoływania Sądu Najwyższego;
- przedstawia zadania i sposób powoływania Krajowej Rady Sądownictwa;
- opisuje strukturę sądownictwa powszechnego i szczególnego w Polsce;
- opisuje zadania i sposób powoływania Trybunału Konstytucyjnego;
- analizuje kompetencje Trybunału Konstytucyjnego, w tym rozpatrywanie skarg konstytucyjnych;
- opisuje sprawy regulowane przez prawo cywilne w Polsce;
- wyjaśnia podstawowe pojęcia prawa cywilnego (np. osoba cywilna, osoba prawna, zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych, odpowiedzialność cywilna);
- charakteryzuje stosunek cywilnoprawny;
- opisuje małżeństwo jako instytucję prawną (warunki zawarcia, prawa i obowiązki małżonków, wspólnota majątkowa, rozwód, separacja, małżeństwo a konkubinat);
- opisuje, na czym polega władza rodzicielska oraz jakie prawa i obowiązki mają dzieci;
- opisuje podstawowe pojęcia i zasady prawa karnego (np. odpowiedzialność karna, przestępstwo a wykroczenie, zbrodnia i występki, zasada domniemania niewinności);
- opisuje kary i środki karne obowiązujące w polskim prawie;
- charakteryzuje stosunek administracyjnoprawny;
- definiuje akty administracyjne, w tym decyzje administracyjne;
- określa warunki ważności aktu administracyjnego;
- przedstawia przebieg postępowania administracyjnego;
- opisuje środki odwoławcze od decyzji i postanowień administracyjnych (odwołanie, zażalenie, skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego, skarga kasacyjna do Naczelnego Sądu Administracyjnego);

- opisuje podstawowe pojęcia prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (np. stosunek pracy, pracownik, pracodawca, ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne);
- opisuje rodzaje stosunków pracy w Polsce;
- opisuje proces nawiązania i ustania stosunku pracy;
- wyjaśnia podstawowe pojęcia prawa gospodarczego (np. przedsiębiorca, działalność gospodarcza);
- wyjaśnia rolę swobody działalności gospodarczej w Polsce, wskazuje i ocenia obszary jej ograniczenia (koncesje, pozwolenia);
- wymienia rodzaje przedsiębiorców, w tym rodzaje spółek osobowych i handlowych;
- opisuje strukturę i zadania sądownictwa administracyjnego w Polsce (wojewódzkie sądy administracyjne, Naczelny Sąd Administracyjny);
- przedstawia podstawowe zasady i przebieg postępowania cywilnego (rozpoznawczego: procesowego oraz nieprocesowego i egzekucyjnego);
- opisuje strony i uczestników postępowania cywilnego;
- przedstawia podstawowe zasady i przebieg postępowania karnego;
- opisuje organy i strony uczestniczące w postępowaniu karnym;
- przedstawia przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego, na wniosek i z oskarżenia prywatnego, wyjaśnia rolę oskarżyciela posiłkowego;
- opisuje rolę i strukturę prokuratury i innych organów ścigania;
- opisuje prawa przysługujące ofierze, oskarżonemu i świadkowi;
- wyjaśnia i odróżnia pojęcie apelacji i kasacji, przedstawia zasady ich wnoszenia w postępowaniu cywilnym i karnym;
- opisuje instytucje, do których można się zwrócić o pomoc prawną;
- charakteryzuje zadania zawodów prawniczych (np. adwokatów, radców prawnych, notariuszy, komorników);
- przedstawia argumenty za i przeciw stosowaniu kary śmierci;
- opisuje i ocenia kulturę prawną Polaków;
- wymienia i charakteryzuje problemy polskiego systemu prawa;
- formułuje rozwiązania problemów polskiego systemu prawa.

Dział 7. Jestem Europejczykiem, odpowiedzialnym za cały świat!

Uczeń:

- charakteryzuje stosunki międzynarodowe po 1989 r.
- opisuje różne rodzaje ładu międzynarodowego: monocentryczny (jednobiegunowy), bipolarny (dwubiegunowy), policentryczny (wielobiegunowy);
- wymienia uczestników stosunków międzynarodowych;
- przedstawia najważniejsze pojęcia i zasady prawa międzynarodowego publicznego (np. „Pacta sunt servanda”, „Bona fide”);
- opisuje podmioty prawa międzynarodowego;
- charakteryzuje rolę państwa i organizacji międzynarodowych w prawie międzynarodowym;
- opisuje typy organizacji międzynarodowych;
- charakteryzuje szczególną rolę Stolicy Apostolskiej w prawie międzynarodowym;
- przedstawia źródła prawa międzynarodowego;
- opisuje strukturę, sposób zawierania i rozwiązywania oraz rodzaje umów międzynarodowych;
- wyjaśnia podstawowe pojęcia i zasady prawa dyplomatycznego i konsularnego;
- opisuje zadania dyplomatów i konsulów;
- opisuje metody rozwiązywania sporów międzynarodowych;
- charakteryzuje współczesne sądownictwo międzynarodowe;

- opisuje genezę, cele i metody działania Organizacji Narodów Zjednoczonych
- charakteryzuje kompetencje organów Organizacji Narodów Zjednoczonych (Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Sekretarz Generalny, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, Rada Gospodarcza i Społeczna);
- charakteryzuje strukturę i zadania następujących organizacji: WHO (Światowa Organizacja Zdrowia), ILO (Międzynarodowa Organizacja Pracy), FAO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa), IMF (Międzynarodowy Fundusz Walutowy), IBRD (Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju), WTO (Światowa Organizacja Handlu), OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju), UNESCO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury), UNIDO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Rozwoju Przemysłowego), IAEA (Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej), UNICEF (Fundusz Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci), UNHCR (Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do Spraw Uchodźców);
- opisuje cele, genezę i zasady działania Rady Europy; ocenia jej rolę we współczesnej Europie;
- opisuje genezę procesu helsińskiego, cele i zasady działania Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie;
- opisuje genezę, cele i zasady działania Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO);
- charakteryzuje organy Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO) ;
- opisuje najważniejsze operacje wojskowe Sojuszu, wyjaśnia zasadę casus foederis;
- wymienia inne regionalne systemy bezpieczeństwa i współpracy, ocenia ich znaczenie dla danego regionu i świata;
- omawia genezę, przebieg, fazy integracji europejskiej;
- wymienia ojców Europy i ich dokonania;
- opisuje postanowienia traktatów założycielskich i traktatów modyfikujących;
- charakteryzuje system prawa europejskiego;
- opisuje procedury decyzyjne w Unii Europejskiej;
- ocenia funkcjonowanie zasad solidarności i subsydiarności w Unii Europejskiej;
- porównuje polityki krajowe, harmonizowane i wspólnotowe;
- opisuje wybrane polityki wspólnotowe Unii Europejskiej;
- charakteryzuje system Schengen;
- wyjaśnia, na czym polegają cztery wolności Unii Europejskiej: swobodny przepływ osób, kapitału, towarów i usług;
- charakteryzuje prawa i obowiązki wynikające z posiadania obywatelstwa Unii Europejskiej, w tym możliwość skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich Unii Europejskiej;
- przedstawia sposób powoływania, działania i kompetencje instytucji Unii Europejskiej (Rada Unii Europejskiej, Parlament Europejski, Komisja Europejska, Rada Europejska, Trybunał Sprawiedliwości, Europejski Trybunał Obrachunkowy, Europejski Bank Centralny);
- charakteryzuje procedurę uchwalania budżetu unijnego oraz główne dochody i wydatki budżetowe;
- opisuje proces powstawania unii walutowej i wspólnej waluty euro, ocenia pozytywne i negatywne strony jej wprowadzenia;
- przedstawia dylematy związane z dalszym rozszerzaniem i reformą Unii Europejskiej;
- wyjaśnia pojęcie mocarstwa, wskazuje współczesne mocarstwa;
- ocenia rolę zasobów naturalnych w kształtowaniu się mocarstw i w polityce międzynarodowej;
- ocenia znaczenie supermocarstw i mocarstw regionalnych dla ładu światowego;
- rozważa, na ile Europę można uważać za mocarstwo;

- opisuje pojęcie racji stanu i jej znaczenie w polityce zagranicznej;
- charakteryzuje główne kierunki polityki zagranicznej po 1989 r. i sposób jej prowadzenia;
- opisuje relacje Polski z sąsiadami;
- opisuje relacje Polski z innymi państwami;
- opisuje drogę do członkostwa Polski w Unii Europejskiej;
- ocenia wpływ członkostwa w Unii Europejskiej na polską politykę zagraniczną;
- ocenia sukcesy i porażki, szanse i zagrożenia Polski ze względu na członkostwo w Unii Europejskiej;
- opisuje zasady korzystania z funduszy unijnych przez obywateli, przedsiębiorstwa i inne organizacje w Polsce;
- przedstawia informacje o możliwościach podejmowania nauki i pracy w państwach Unii Europejskiej,
- wyjaśnia, jakie obowiązki trzeba spełnić przy przekraczaniu granic w strefie Schengen i poza nią;
- opisuje drogę do członkostwa Polski w NATO;
- charakteryzuje i ocenia wpływ członkostwa Polski w NATO na pozycję międzynarodową i poziom bezpieczeństwa państwa;
- wymienia organizacje międzynarodowe, do których należy Polska;
- opisuje działania Polski w dziedzinie pomocy rozwojowej;
- ocenia polską politykę zagraniczną;
- przedstawia różne aspekty procesów globalizacji (polityka, gospodarka, kultura, komunikacja, ekologia);
- ocenia rolę wybranych państw oraz instytucji o zasięgu globalnym (organizacji, korporacji transnarodowych, mediów) w procesach globalizacyjnych;
- ocenia procesy globalizacyjne w odniesieniu do postulatów ruchów antyglobalistycznych i alterglobalistycznych;
- wyjaśnia, na czym polega konflikt Północ – Południe;
- wskazuje przyczyny dysproporcji między globalną Północą i globalnym Południem oraz mechanizmy i działania, które ją zmniejszają lub powiększają;
- opisuje wzajemne zależności pomiędzy państwami biednymi i bogatymi w polityce, ekonomii, kulturze i ekologii;
- opisuje problem zbrojeń we współczesnym świecie, w tym zastosowanie broni masowego rażenia;
- opisuje przyczyny konfliktów zbrojnych we współczesnym świecie;
- opisuje i ocenia akcje humanitarne, współpracę rozwojową oraz interwencje pokojowe na obszarach dotkniętych konfliktami zbrojnymi;
- oceniając ich skuteczność i aspekty moralne działań na obszarach konfliktów zbrojnych;
- charakteryzuje współczesny terroryzm i ekstremizm polityczny;
- wymienia i opisuje najważniejsze organizacje terrorystyczne i cele, motywy i sposoby ich działania;
- opisuje strategię walki z terroryzmem;
- opisuje zagrożenia ekologiczne współczesnego świata;
- opisuje i ocenia inicjatywy na rzecz pokoju, demokracji i praw człowieka (w tym działania laureatów Pokojowej Nagrody Nobla).
- przedstawia propozycje własnych działań na rzecz rozwiązania problemów współczesnego świata.

UMIEJĘTNOŚCI

Uczeń:

- analizuje zjawiska społeczne i polityczne;

- egzemplifikuje zjawiska społeczne i polityczne;
- ocenia zjawiska społeczne i polityczne;
- umieszcza zjawiska społeczne i polityczne w czasie i przestrzeni;
- posługuje się historyczną i współczesną mapą polityczną Europy i świata, odczytuje i uzupełnia dane;
- posługuje się mapą administracyjną Polski, odczytuje i uzupełnia dane;
- analizuje źródła statystyczne;
- analizuje sondaże;
- tworzy kwestionariusze badania opinii publicznej i wykorzystuje je w społeczności lokalnej;
- porównuje dane liczbowe, wskazuje tendencje zmian zjawisk społecznych i politycznych opisanych ilościowo;
- przelicza głosy na mandaty według metody d'Hondta i Sainte-Lague'a
- analizuje źródła ikonograficzne: fotografie, rysunki, karykatury;
- analizuje kazusy z zakresu różnych gałęzi prawa;
- analizuje różne przekazy medialne, ocenia ich wiarygodność;
- selekcjonuje i porównuje informacje zawarte w różnych typach źródeł;
- rozpoznaje problemy społeczne w swoim otoczeniu, tworzy propozycje rozwiązań;
- opisuje przebieg debaty publicznej na wybrany temat, korzystając z różnych źródeł informacji; ocenia jakość argumentacji jej stron,
- przedstawia argumenty i kontrargumenty w odniesieniu do danej tezy;
- aktywnie uczestniczy w dyskusjach;
- przedstawia i argumentuje swoje stanowisko;
- planuje, przeprowadza i ocenia kampanię społeczną;
- odróżnia opinie od faktów;
- stosuje zasady retoryki i erystyki, tworzy logiczną i skuteczną wypowiedź ustną;
- sprawnie wypowiada opinie i opisuje świat społeczny za pomocą gatunków publicystycznych: reportaż, felieton, artykuł, esej, news, recenzja, sylwetka;
- posługuje się technologiami informacyjno – komunikacyjnymi w zbieraniu informacji, tworzeniu wypowiedzi, przekazywaniu opinii;
- tworzy wypowiedzi charakterystyczne dla życia publicznego (petycje, listy, opinie), w szczególności: tworzy opracowanie dotyczące przestrzegania praw człowieka w wybranej dziedzinie,
- tworzy teksty o charakterze prawniczym, w szczególności: pisze skargę do Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu i Komitetu Praw Człowieka w Genewie, pisze pozew w sprawie cywilnej, pisze odwołanie od decyzji administracyjnej, pisze zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, tworzy statut stowarzyszenia, pisze zawiadomienie o zgromadzeniu;
- uzupełnia formularze urzędowe;
- potrafi posługiwać się Europass;
- wyszukuje i interpretuje przepisy prawne w danej dziedzinie;
- współpracuje w grupie;
- tworzy, przeprowadza i ocenia projekt grupowy;
- rozwiązuje konflikty w drodze negocjacji.

POSTAWY

Uczeń:

- kształtuje postawę aktywności i zaangażowania w życie obywatelskie;
- kształtuje postawę samodzielności, podejmuje własne inicjatywy;
- kształtuje postawę wrażliwości społecznej, odpowiada na problemy swojego otoczenia;

- kształtuje postawę odpowiedzialności, rzetelnie i konstruktywnie zachowuje się w relacjach społecznych;
- kształtuje postawę zaufania do innych, buduje więzi ze wspólnotą lokalną, państwową, narodową, europejską i globalną;
- kształtuje postawę tolerancji i akceptacji dla różnorodności przekonań i modeli życia, przeciwstawia się dyskryminacji;
- kształtuje postawę szacunku do prawa;
- kształtuje postawę kreatywności, twórczego podejścia do życia;

VI. Procedury osiągania celów

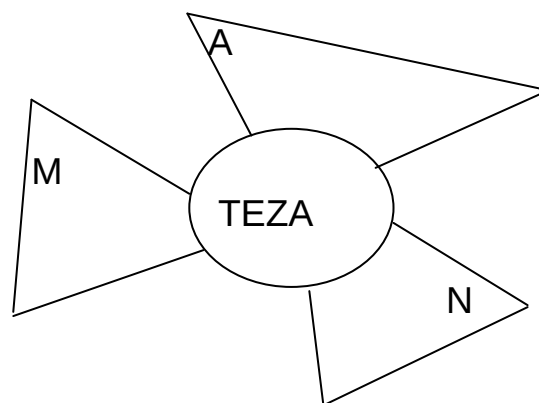
W nauczaniu wiedzy o społeczeństwie na IV poziomie edukacyjnym w zakresie rozszerzonym należy zwrócić baczną uwagę na założone cele. Mamy tu do czynienia ze specyficznym przedmiotem. Ważne bowiem okazują się nie tylko przyswojone wiadomości, ale także praktyczne umiejętności czy wreszcie postawy. Stąd duży nacisk należy postawić na samodzielność i inicjatywę ucznia. Warto więc tak dobierać metody pracy, aby zarówno uczeń wybitny, jak i słabszy znalazł na lekcjach wiedzy o społeczeństwie coś dla siebie. Warto więc konstruować zadania, które wykorzystują nie tylko inteligencję logiczną, ale również inne rodzaje inteligencji. Warto zachęcać uczniów do prezentacji własnego zdania i bronięcia go, nawet gdyby poglądy wydawały się w pierwszej chwili – bardzo kontrowersyjne. Warto wreszcie zachęcać do konfrontowania osobistego doświadczenia ucznia z ustaleniami naukowymi. Obok samodzielności i inicjatywy lekcje wiedzy o społeczeństwie powinny uczyć współpracy w grupie. Trzeba dążyć do tego, by uczniowie wzajemnie sobie ufali, umieli rozdzielać zadania, planować je i podsumować.

Z powyższego wywodu wynika, że najbardziej adekwatnymi metodami będą metody aktywizujące ze szczególnym uwzględnieniem projektów. Nie należy całkowicie rezygnować z technik podających. Należy zadbać jednak, by proponowane lekcje charakteryzowały się różnorodnością metod i form, by wykorzystywano podczas nich rozmaite środki dydaktyczne, nie tylko podręcznik, ale karty pracy, materiały źródłowe (np. teksty publicystyczne, karykatury, sondaże etc), pomoce multimedialne.

Oto wybrane metody.

Dyskusja

Naturalna metoda pracy na lekcjach wiedzy o społeczeństwie, pozwala na prezentację różnych poglądów, uczy wielowymiarowego spoglądania na rzeczywistość społeczną. W rozmowie przedstawiane są różne stanowiska, ale co ważne uczniowie mają za zadanie odpowiednio je uargumentować. Można wyróżnić wiele odmian dyskusji. Wymieńmy dyskusję – słoneczko, dla której punktem wyjścia są krótkie odpowiedzi na jakieś pytanie, zapisane na kartkach. Kartki grupuje się według podobnych odpowiedzi i układa na środku sali. Inny sposób to dyskusja „pustego krzesła”. Rozmowę prowadzi kilka osób o różnych poglądach. Reszta klasy przysłuchuje się dyskutującym. Pośród nich znajduje się jedno puste krzesło, na którym może usiąść jeden z widzów i zabrać głos. Ciekawym rozwiązaniem wydaje się także technika MAN. Uczniowie zastanawiają się, czy akceptują, czy negują, czy modyfikują podaną tezę. Wpisują swoje argumenty lub zmiany w odpowiednie pole. Uzupełnienie schematu jest punktem wyjścia do dyskusji.

M – modyfikacja tezy

A – akceptacja tezy

N – negacja tezy

Przykłady zastosowania: dyskusja – słoneczko – „Jaka jest najważniejsza cecha dobrego obywatela?”, dyskusja „pustego krzesła” – „Czy aborcja powinna być prawnie dopuszczalna?”, technika MAN – dyskusja nad tezą „Kościół katolicki za bardzo miesza się w życie publiczne Polski”

Debata

To rodzaj sformalizowanej dyskusji, w której wymienia się poglądy na jakiś temat według określonych reguł. Przykłady to debata „za i przeciw”, kiedy klasę dzieli się na dwa zespoły. Uczniowie w grupach prezentują argumenty odpowiednio za jakąś tezą i przeciw jakiejś tezie, a następnie przedstawiają swoje stanowisko w określonym czasie. Inny rodzaj to debata oksfordzka. Wymianę poglądów prowadzą małe grupy zwolenników i przeciwników tezy. Rozmowie przysłuchuje się publiczność, która może zadawać pytania. Nad przebiegiem czuwa moderator i eksperci. Często przeprowadza się głosowanie publiczności nad rozpatrywaną tezą.

Przykład zastosowania: „Czy Polska powinna przyjmować imigrantów z innych krajów?”; „Czy należy znieść immunitet poselski i senatorski?”.

Analiza SWOT

Metoda przejęta do edukacji z analiz ekonomicznych. Zadaniem uczniów jest wskazanie mocnych i słabych stron jakiegoś zjawiska, a także płynących z nich szans i zagrożeń. Analizę SWOT warto przeprowadzić w grupach. Może być ona dobrą inspiracją do dyskusji. Uczy wskazywania różnych czynników wpływających na procesy społeczne.

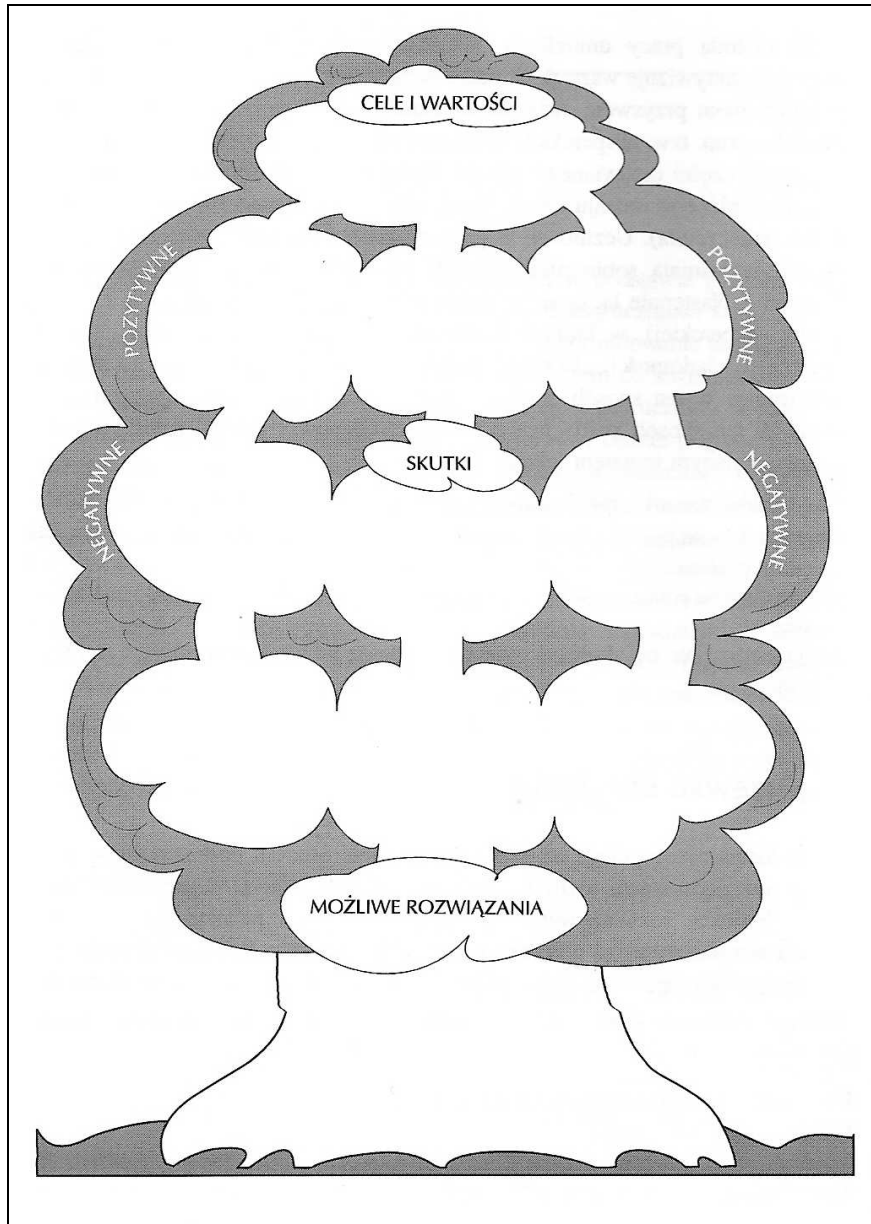
Silne strony (strengths)	Szanse (opportunities)
Słabości (weaknesses)	Zagrożenia (threats)

Przykład zastosowania:

Analiza problemu: „Europa wśród mocarstw światowych”, „Moje perspektywy na rynku pracy”.

Drzewo decyzyjne

Metoda, która ma za zadanie przeanalizować różne aspekty decyzji w sprawach społecznych czy politycznych. Podczas rozwiązywania problemu uczniowie biorą pod uwagę wartości i cele osób podejmujących decyzje, rozważają możliwe rozwiązania i ich konsekwencje. Wyniki przemyśleń umieszcza się w specjalnym diagramie. Metoda uczy wieloaspektowego spojrzenia na rzeczywistość, kształtuje empatię.

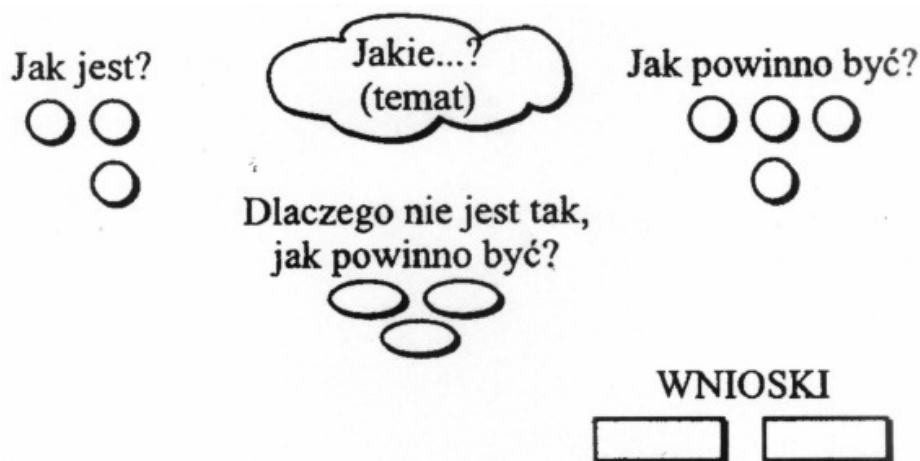

Przykłady zastosowania: „Czy polskie władze powinny podjąć decyzję o przystąpieniu do strefy euro?” „Czy w sytuacji zagrożenia życia wielu ludzi można torturować terrorystę?” (tzw. paradoks tykającej bomby).

Metaplan

Metaplan jest metodą, która w obrazowy sposób prezentuje problem społeczny, ideę. Pokazuje także przyczyny zjawiska oraz stan postulowany. Uczniowie zastanawiają się nad odpowiedzią na pytania: „Jak jest?”; „Jak powinno być?”, „Dlaczego nie jest tak jak powinno być?” Następnie

umieszczają na planszy wyniki pracy oraz wyciągają wnioski. Metoda uczy analitycznego spojrzenia na rzeczywistość, ułatwia zrozumienie czasem skomplikowanych treści.

Przykłady zastosowania: „Jakie są postulaty marksizmu?”; „Jakie zmiany powinna uwzględnić reforma służby zdrowia?”

Metoda przypadków

W tej metodzie uczniowie zdobywają wiedzę i umiejętności, odwołując się do znanych sobie sytuacji. Nauczyciel czyta bądź opowiada historię, pewien przypadek i podaje pytania, na które należy odpowiedzieć. Później uczniowie zadają swoje pytania do opowieści, na które nauczyciel odpowiada według zakładanych celów zajęć. Następnie uczestnicy wymieniają problemy, które odnaleźli w opisaney sytuacji. A potem najpierw w grupach, a później wszyscy razem, szukają rozwiązań.. Na zakończenie można zagłosować i wybrać najciekawszy wariant . Przypadek nie może być jednoznaczny, powinien prowokować do dyskusji. Atrakcyjne w metodzie wydaje się odwołanie do osobistego doświadczenia uczniów, co motywuje ich do pracy na lekcji.

Przykład zastosowania – Analiza przypadku dotyczącego konfliktów w małych grupach społecznych i sposobów jego rozwiązania:

„Klasa III b nie należała do tych, o których mówi się, że są zgrane. Wręcz przeciwnie – dzieliła się na grupki, podgrupki, paczki, z których każda miała swoich liderów i zasady. Najwyraźniejszy podział zarysował się jednak z powodów materialnych. Chodziło do klasy około dziesięciu osób doskonale sytuowanych. Jeździli do szkoły samochodami, ubierali się w drogie ciuchy, spędzali czas w modnych klubach. Niewątpliwą gwiazdą wśród nich była Ewa, której rodzice należeli do wziętych w mieście adwokatów. Druga z grup – to mniej zamożni uczniowie z rodzin pielęgniarek, rolników. Nie stać ich było na zbyt huczne rozrywki i beztrojski styl życia. Często musieli pomagać rodzicom w utrzymaniu domu. Tak jak Marek – syn dwójki rolników czy Małgosia, której rodzice nie pracowali. Pewnego razu wychowawca zaproponował klasie wyjazd na wycieczkę. Uczniowie sami mieli zdecydować, gdzie i za ile wyjadą. Po prostu trzeba było się dogadać, a to niestety stanowiło problem. Ewa forsowała pomysł pięciodniowej wycieczki nad morze:

- Wycieczka musi być wystrzałowa i przede wszystkim – wielodniowa. Nocami będziemy mieli niezłe balangi – przekonywała. Jakaś połowa klasy popierała jej punkt widzenia. Ale dla osób pochodzących z mniej zamożnych rodzin bariera ceny wydawała się nie do pokonania. Swoje zdanie wyrażali niekiedy bardzo agresywnie:

- Czy myślisz, że jak twoi rodzice są prawnikami, to ci wszystko wolno. Wcale nie jesteś najlepsza. – odpowiadała Małgosia, wzbudzając jeszcze większe emocje. Marek próbował tonować:

- Może pojedźmy na krócej i bliżej, na przykład do Kazimierza Dolnego na dwa dni...

- *To beznadziejne, w Kazimierzu byłam już z dziesięć razy! – stwierdziła Ewa. Klótniom nie było końca tak, że wycieczka w końcu nie doszła do skutku...*

Jednocześnie rozpoczynały się dyskusje o studniówce. I znów: jedni chcieli wystawnego przyjęcia w restauracji, a drudzy – tradycyjnego posiłku i zabawy w szkole. Apogeum konfliktu stała się wczorajsza długa przerwa, kiedy doszło do ostrej wymiany zdań pomiędzy Ewą i Małgosią. Ewa krzyczała:

- Nie będą nam lamusy i biedaki dyktować, co mamy robić! Na to Małgosia zareagowała bardzo gwałtownie, uderzając koleżankę w twarz i uciekając do domu..."

Problemy do rozwiązania:

1. Jak klasa III b powinna rozwiązać konflikt o studniówkę?
2. Kto może im pomóc w zażegnaniu konfliktu?

Analiza kasusów

Specyficznym rodzajem przypadków do analizy są kazusy prawne. Uczeń ma za zadanie, odwołując się do przepisów, rozwiązać problem zawarty w ćwiczeniu. Metoda uczy logicznego myślenia, sprawdza znajomość i zrozumienie przepisów prawa.

Przykład zastosowania - proste kazusy z prawa cywilnego

Polecenie: Przeanalizuj poniższe kazusy i odpowiedz na pytania, odwołując się do właściwych przepisów prawa.

KAZUS A

Filip Fajtłapa skończył w tym roku 12 lat. Na urodziny od rodziców dostał komputer. Na początku bardzo mu się podobał, grał na nim do upadłego. Ale w końcu się znudził, Filip zdecydowanie wolał rower górski. Dlatego sprzedał komputer za 1000 zł i zakupił sobie rower. Czy miał do tego prawo?

KAZUS B

Tymoteusz Ekscentryczny opuścił ten świat w wieku 89 lat. Nie napisał żadnego testamentu. W spadku pozostawił tylko niezwykle cenną kolekcję liszek i gąsienic 50000 gatunków. Owe zbiory chcą przejąć jego krewni: małżonka Genowefa Ekscentryczna, syn Gwidon Ekscentryczny, córka Marcelina Ekscentryczna – Szajbus wraz z mężem Anatolem Szajbussem, z którym ma ustanowioną odrębność majątkową, wuj Saturnin Ekscentryczny i siostra cioteczna Kunegunda Ekscentryczna. Wszyscy skierowali sprawę do sądu. Jakie będzie postanowienie?

Drama

Drama jest metodą, w której uczeń wchodzi w rolę jakiejś osoby i za pomocą spontanicznej nieinscenizowanej gry aktorskiej rozwiązuje problem. W tej metodzie nie ma scenariusza. Uczestnicy odwołują się do własnych emocji, doświadczeń i wiedzy. Drama powinna rozpocząć się od rozgrzewki i zawierać podsumowanie, w której uczniowie odpowiadają na pytania: „Kim jesteś i co robisz?”, „Dlaczego to robisz?”, „Co chcesz osiągnąć?”, „Skąd wiesz, że takie zachowanie jest odpowiednie w tej sytuacji?”, „Jaka jest twoja sytuacja życiowa?”

Przykład zastosowania – karty do improwizacji dotyczącej patrzenia na ludzi przez pryzmat pełnionej roli społecznej. Po odegraniu sytuacji warto podyskutować o zagrożeniach, jakie rodzi takie uproszczone spostrzeganie innych osób.

Marek

Nazywasz się Marek. Jesteś 18-letnim licealistą. Na ostatniej imprezie poznałeś Dorotę – bardzo Ci się spodobała, przegadałeś z nią ładny kawałek czasu. Idziesz właśnie przez park, kiedy spotykasz Dorotę, siedzącą na ławce i czytającą książkę. Zamierzasz się do niej dosiąść i pogawędzić trochę, żeby zainteresować ją swoją osobą... W pewnym momencie rozmowy wspominasz o swoim nauczycielu fizyki, którego serdecznie nie znosisz – uważasz go za strasznego dziwaka, który beznadziejnie się ubiera. Poza tym jest zbyt wymagający, stawia dużo jedynek i nie najlepiej tłumaczy, a ty jesteś niepoprawnym humanistą i zebrałeś już parę goli...

Sytuacja rozpoczyna się w momencie, kiedy idziesz sobie przez park i spostrzegasz Dorotę. Na słowo STOP następuje zatrzymanie akcji, na słowo START – wznowienie.

Nie pokazuj swojej kartki partnerce.

Dorota

Nazywasz się Dorota i jesteś 18-letnią licealistką. Na ostatniej imprezie poznałaś Marka – bardzo Ci się spodobał, przegadaliście wspólnie sporo czasu. Siedzisz sobie w parku i czytasz książkę, kiedy spostrzegasz nadchodzącego Marka. Masz naprawdę ochotę z nim porozmawiać... W momencie kiedy prowadzący powie TERAZ ujawniasz, że jesteś córką nauczyciela fizyki z liceum, do którego uczęszcza Marek. Bardzo cenisz swojego ojca i uważasz, że jest dobrym pedagogiem.

Sytuacja rozpoczyna się w momencie, kiedy siedzisz na ławce i spostrzegasz Marka. Na słowo STOP następuje zatrzymanie akcji, na słowo START – wznowienie.

Nie pokazuj swojej kartki partnerowi.

Gry dydaktyczne

Proste gry dydaktyczne mogą przypominać zabawy logiczne. Te bardziej skomplikowane mają odzwierciedlać istotne zależności społeczne. Gry dydaktyczne mają swoje reguły, według których należy postępować. Ich zaletą jest aktywizacja uczniów, przełamanie szkolnej rutyny.

Przykład zastosowania:

Gra dydaktyczna – „Kroki” (opracowana na podstawie publikacji: “Changing Perspectives. Cultural Values, Diversity and Equality in Ireland and the Wider World”)

Wszyscy uczestnicy dostają karteczki z rolami, które będą pełnić w czasie trwania gry. Ustawiają się w szeregu. Następnie prowadzący czyta kolejno zadania rozpoczynające się od słów „Łatwo ci...”:

- Łatwo ci skończyć dobrą szkołę.
- Łatwo ci dostać dobrą pracę.
- Łatwo ci wykupić polisę ubezpieczeniową na życie.
- Łatwo ci podróżować po świecie.
- Łatwo ci załatwić sprawę w urzędzie.
- Łatwo ci przejść przez miasto bez zaczepek.
- Łatwo ci przejść przez miasto i nie być zatrzymanym przez policjanta bez ważnego powodu.
- Łatwo ci bez skrupowania wejść do kawiarni.
- Łatwo ci żyć niezależnie, według zasad, które ci odpowiadają.
- Łatwo dostaniesz kredyt w banku.

- Łatwo możesz wchodzić do ekskluzywnych sklepów.
- Łatwo ci zamieszkać w domu, który sobie wymarzyłeś.
- Łatwo ci uzyskać w szpitalu odpowiednią opiekę medyczną.
- Łatwo ci wchodzić w bliskie związki emocjonalne.

Jeżeli ktoś z biorących udział stwierdzi, że perspektywy jego roli zgadza się z danym stwierdzeniem, robi krok naprzód. Zwykle po ćwiczeniu niektóre osoby są blisko startu, a niektóre w znacznym oddaleniu. Uczestnicy dyskutują o przyczynach takiego ustawienia – barierach społecznych, które napotykają różni ludzie w codziennym życiu, dyskryminacji, ale również czynnikach osobowościowych, które wpływają na sukces bądź porażkę.

Karty ról do gry „Kroki”

Nazywam się Karolina. Mam 40 lat i wyższe wykształcenie. Jestem singielką. Pracuję jako księgowa.
Nazywam się Marek. Mam 85 lat i żyję samotnie. Jestem wdowcem.
Nazywam się Aslan. Mam 25 lat i dwa miesiące temu przyjechałem z Czeczenii. Mam wykształcenie podstawowe.
Nazywam się Wanda. Mam średnie wykształcenie, 37 lat i samotnie wychowuję trójkę dzieci. Nie pracuję.
Nazywam się Grzegorz. Mam 30 lat, pracuję jako informatyk. Jestem gejem.
Nazywam się Marta. Mam 21 lat i jestem studentką. Jestem głuchoniema, rozumiem tylko język migowy (<u>również w tym ćwiczeniu!</u>)
Nazywam się Andrzej. Mam 28 lat i jestem recepcjonistą. Jeżdżę na wózku inwalidzkim.
Nazywam się Agata. Mam 55 lat i jestem bezrobotna.
Nazywam się Tadeusz. Mam 35 lat, wyższe wykształcenie. Pracuję w prywatnej firmie. Jestem chory na AIDS.
Nazywam się Sylwia. Mam 32 lata. Jestem zamężna, nie mam dzieci. Prowadzę własną firmę.
Nazywam się Marcin. Mam 41 lat, wyższe wykształcenie. Często dopadają mnie stany depresyjne. Dwa razy byłem leczony w szpitalu psychiatrycznym.
Nazywam się Marlena. Mam 23 lata, studiuję. Pochodzę z rodziny profesorów uniwersyteckich, prawników.
Nazywam się Ngwane. Mam 30 lat. Jestem czarnoskóry. Przyjechałem z Somalii. Pracuję na budowie.

Analiza źródeł

W praktyce nauczania wiedzy o społeczeństwie bardzo często spotyka się różnorodne źródła informacji. Źródła pisane obejmują rozmaite kategorie tekstów: naukowe, publicystyczne, prawne. Należy w nich wyszukać informacje, sformułować główne tezy, odnieść do zdobytej już wiedzy. Źródła statystyczne to na przykład sondaże, dane demograficzne, dane ekonomiczne. Uczniowie mają za zadanie odczytać informację z wykresu, tabeli lub diagramu, pokazać tendencję czy dokonać prostych obliczeń. Źródła ikonograficzne to: fotografie, karykatury, plakaty, ale mogą to być na przykład popularne demotywatory. Uczniowie określają przesłanie źródła, opisują środki, za pomocą jakich zostało wyrażone, szukają korelacji ze zdobytą już wiedzą. Warto wykorzystywać też źródła elektroniczne – filmy, słuchowiska czy zasoby internetu. Dodatkowo uczy to odpowiedzialnego korzystania ze zdobyczy technologii informacyjno – komunikacyjnych.

Przykład zastosowania analizy karykatury:

Źródło: <http://www.flickr.com> – licencja Creative Commons
Autor: DonkeyHoxey

Polecenia:

1. Na podstawie źródła i własnej wiedzy napisz imię i nazwisko polityka przedstawionego na karykaturze.
2. Na podstawie źródła i własnej wiedzy określ funkcję polityczną, jaką sprawuje i napisz od którego roku.

Przykład zastosowania analizy tekstu prawniczego i danych liczbowych:

Polecenie: Przeczytaj fragmenty ustawy i wykonaj zadania, odwołując się do wiedzy zawartej w źródle i własnej wiedzy.

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2011 r. Nr 21, poz. 112 z późn. zm.)

„Art. 1. Kodeks wyborczy określa zasady i tryb zgłaszania kandydatów, przeprowadzania oraz warunki ważności wyborów:

- 1) do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego;
- 5) wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. (...)

Art. 369. Wybory do rad są powszechne, równe, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym.(...)

Art. 416. § 1. W miastach na prawach powiatu podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów dokonuje się proporcjonalnie do łącznej liczby ważnie oddanych głosów odpowiednio na kandydatów danej listy.

§ 2. W podziale mandatów, o którym mowa w § 1, uczestniczą listy kandydatów tych komitetów wyborczych, na których listy w skali gminy oddano co najmniej 5% ważnie oddanych głosów. (...)

Art. 444. § 1. W wyborach do rady w mieście na prawach powiatu gminna komisja wyborcza, na podstawie zestawienia, o którym mowa w art. 442, dokonuje podziału mandatów w każdym okręgu wyborczym pomiędzy listy kandydatów w sposób następujący:

- 1) liczbę głosów ważnie oddanych na każdą z list w okręgu wyborczym dzieli się kolejno przez 1; 2; 3; 4 i dalsze kolejne liczby, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między listy;
- 2) każdej liście przyznaje się tyle mandatów, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno największych.”

A. Jak się nazywa typ ustawy, której przykład przedstawiono powyżej?

B. Jakie przymiotniki określają wybory do miasta na prawach powiatu? Opisz, co one oznaczają.

C. Jak się nazywa mechanizm przedstawiony w art. 416 § 2? Po co został wprowadzony do ustawy?

D. Jaką metodę stosuje się do przeliczania głosów w wyborach do miasta na prawach powiatu?

A. Przeprowadzono wybory do Rady Miasta Siedlce. Wszystkie startujące listy uzyskały przynajmniej 5 % głosów. W 7 – mandatowym okręgu nr 1 rozkład poparcia przedstawia się następująco: Partia Sojuszników Ludu – 1080 głosów, Stronnictwo Ludzi Dobrych – 420 głosów, Porozumienie Ogrodników – 240 głosów, Legion Prostych Robotników – 720 głosów. Określ na podstawie ustawy, ile mandatów uzyskają poszczególne partie. Zaprezentuj sposób przeliczania głosów na mandaty.

Przykłady filmów do zastosowania na lekcji:

- „Niebieskoocy” (1996), reż. Bertram Verhaag – dotyczący kwestii dyskryminacji;
- „Kraj urodzenia” (2002), reż. Jacek Bławut – reportaż filmowy o problemach współczesnego społeczeństwa polskiego (płyta DVD „Polska Szkoła Dokumentu, Jacek Bławut”)
- „My kupujemy, a kto płaci” – o globalnych zależnościach w przemyśle odzieżowym i „Lekcja białoruskiego” – o prześladowaniach opozycji na Białorusi (na płytach DVD wydanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach projektu „Patrz i zmieniaj” w 2008 r.)

Przykłady źródeł internetowych:

- <http://www.scholaris.pl/zasob/administracja,terenowa,w,polsce> – prezentacja multimedialna autorstwa Katarzyny Jarkiewicz dotycząca administracji polskiej;

- <http://www.scholaris.pl/zasob/bezrobocie,w,polsce> - prezentacja multimedialna autorstwa Katarzyny Jarkiewicz dotycząca problemu bezrobocia;
- <http://www.scholaris.pl/zasob/cele,onz,i,jej,glowne,organy> – prezentacja multimedialna autorstwa Anny Chmielewskiej, dotycząca ONZ;
- <http://www.scholaris.pl/zasob/formuly,sprawiedliwosci,rozdzielczej> – karta pracy ucznia autorstwa Anny Chmielewskiej, dotycząca etyki życia społecznego;
- <http://www.scholaris.pl/zasob/komitety,ocalenia,publicznego,w,województwie,katowickim> – reprodukcja plakatu z okresu stanu wojennego wykonana przez Władysława Majewskiego.

Projekt

Metoda, której nie może zabraknąć na lekcjach wiedzy o społeczeństwie. Przynajmniej 10 % zajęć powinno być zrealizowanych tą metodą. Rozwija ona różne umiejętności: podejmowanie decyzji, poszukiwanie kompromisu, zdobywanie i selekcja informacji, opracowanie materiałów, prezentacja efektów aktywności. Przygotowuje też do życia zawodowego, gdzie najczęściej pracuje się nad określonymi projektami. W grupach uczniowie zajmują się określonym zagadnieniem według instrukcji zawierającej założone cele, metody pracy, formę prezentacji, kryteria oceny, termin zakończenia. Rezultat projektu to może być film, wystawa, album, reportaż, inscenizacja czy choćby stworzenie hasła do Wikipedii lub strony www. Metodę wykorzystuje się do zgłębienia nowego obszaru wiedzy, ale także do rozwiązywania konkretnych potrzeb otoczenia społecznego.

Przykłady zastosowania:

Projekt „Młodzi przeciw korupcji” – instrukcja:

- *podzielcie się na 5 – 6 grup, niech każda z grup wybierze sobie szefa;*
- *każda grupa ma za zadanie przeprowadzić sondę wśród 10 osób nt. obecności i skali zjawiska korupcji w Polsce, wypowiedzi należy nagrać na nośnikach elektronicznych lub zapisać;*
- *należy także przygotować plakat i ulotkę propagującą walkę z korupcją (z ciekawymi hasłami, elementami graficznymi etc.);*
- *proszę o sporządzenie słownika urzędniczo - polskiego, składającego się z 30 haseł, pochodzących z języka biurokracji i wyjaśnionych w języku zrozumiałym dla szarego obywatela;*
- *proszę o przygotowanie się do prezentacji rezultatów projektu na lekcji;*
- *kryteria oceny to: zaangażowanie w projekt każdego członka grupy, poprawność merytoryczna, kreatywność;*
- *termin wykonania: 25 listopada 2012 r.*

Projekt „Razem '89 – rozmowy o wolnej Polsce” – instrukcja:

- *podzielcie się na sześć grup, każda grupa wybiera sobie szefa;*
- *przeprowadźcie wywiad ze świadkiem przemian demokratycznych w Polsce w 1989 r. (np. dawnym działaczem opozycji), zapytajcie się o ich przebieg, o porównanie sytuacji w PRL i dzisiaj, wywiad powinien być autoryzowany;*
- *przygotujcie album z kalendarium wydarzeń w Polsce 1989 r., z ilustracjami, cytatami etc;*
- *przygotujcie plakat (format A-3) przedstawiający wybraną postać okresu przemian demokratycznych, jej idee, wartości, którym służy...*
- *proszę o przygotowanie się do prezentacji rezultatów projektu na lekcji;*
- *kryteria oceny to: zaangażowanie w projekt każdego członka grupy, poprawność merytoryczna, kreatywność, staranność wykonania, jakość wywiadu;*
- *termin wykonania: 4 czerwca 2012 r.*

VII. Kontrola i ocena osiągnięć ucznia

Kontroli i ocenie osiągnięć ucznia podlegają różne formy aktywności: odpowiedzi ustne, wypowiedzi pisemne, sprawdziany, kartkówki, aktywność na lekcji i poza lekcjami, projekty, prace zespołowe, udział w konkursach i olimpiadach. Ocena ma być przede wszystkim informacją dla ucznia, jakie wiadomości i umiejętności już zdobył, a nad jakimi musi pracować. Stąd ważne, by zgodnie z postulatami oceniania kształtującego wskazywać na lekcji zagadnienia, które będą podlegały później kontroli. Należy też jak najdokładniej uzasadniać wystawione noty, wskazywać mocne i słabsze strony pracy ucznia.

Kryteria ocen z wiedzy o społeczeństwie:

- poziom osiągnięć koniecznych – uczeń zapamiętuje i odtwarza z pomocą nauczyciela elementarne wiadomości dla danego zagadnienia, wykonuje proste ćwiczenia, często z pomocą nauczyciela, pracuje w grupie podczas zadań zespołowych i projektów, w części rozumie polecenia nauczyciela;
- poziom osiągnięć podstawowych – uczeń zapamiętuje podstawowe wiadomości dla zagadnienia i samodzielnie je odtwarza, rozumie analizowane problemy, porównuje zjawiska, wybiera właściwe informacje, samodzielnie wykonuje ćwiczenia i zadania, wykorzystuje wiedzę w praktyce w prostych sytuacjach, aktywnie uczestniczy w pracy w grupie podczas zadań zespołowych i projektów, rozumie polecenia nauczyciela;
- poziom osiągnięć rozszerzających – uczeń zna omawiane zagadnienia na poziomie wyższym niż podstawowy, logicznie i spójnie prezentuje swoją wiedzę, rozumie treści i wyjaśnia je innym, zajmuje swoje stanowisko w dyskusjach i uzasadnia je argumentami, aktywnie uczestniczy w zajęciach lekcyjnych, właściwie i sprawnie wykonuje ćwiczenia i zadania, aktywnie uczestniczy w pracy w grupie podczas zadań zespołowych i projektów odpowiednio wykorzystuje wiedzę w sytuacjach praktycznych, dobrze rozumie polecenia nauczyciela;
- poziom osiągnięć dopełniających – bardzo dobrze zna i rozumie omawiane zagadnienia, ma bogaty zasób wiadomości, interesuje się literaturą naukową związaną z przedmiotem, samodzielnie poszukuje informacji, wykorzystuje i porównuje różne źródła, formułuje własne oceny, prezentuje i broni swojego systemu wartości, pełni funkcje lidera w pracach zespołowych i projektach;
- poziom osiągnięć ponadprogramowych – obejmuje dodatkowo (oprócz osiągnięć dopełniających) udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, podejmowanie dodatkowych zadań, studiowanie specjalistycznej literatury, uczestnictwo w zajęciach dodatkowych (np. na uniwersytecie).

Przykłady zastosowania zadań kontrolujących wiadomości i umiejętności ucznia:

Przykład 1. Zadanie zamknięte

Polecenie: Do charakterystyki systemu politycznego dopisz właściwą nazwę państwa

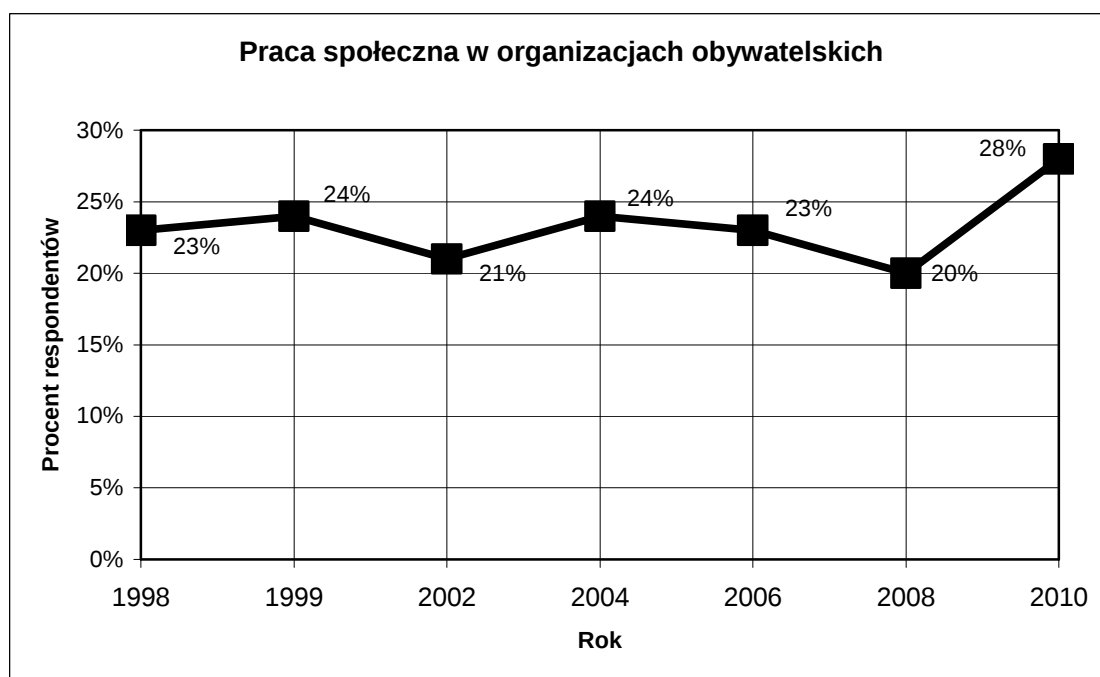
	Opis systemu politycznego	Państwo
A.	W państwie tym funkcjonuje unikameralny parlament – Eduskunta.	
B.	Rząd w tym państwie, nazywany Zgromadzeniem Związkowym wyłaniany jest według „magicznej formuły”.	
C.	Prezydent tego państwa korzysta z uprawnienia do weta regularnego i kieszonkowego.	
D.	Premiera tego państwa na mocy Ustawy Zasadniczej z 1949 r. można odwołać w procedurze konstruktywnego wotum nieufności.	

E.	W tym państwie po raz pierwszy w 1809 r. pojawił się urząd ombudsmena.	
F.	Ta europejska monarchia ma konstytucję złożoną i elastyczną, opierającą się także na zwyczajach i konwenansach konstytucyjnych.	
G.	W tym państwie funkcjonuje system dwupartyjny: „partia osła” i „partia słonia”	
H.	W tym europejskim państwie federalnym w izbie wyższej parlamentu zasiadają przedstawiciele rządów poszczególnych krajów związkowych w liczbie 68.	
I.	Whip, speaker, impeachment, parowie – wszystkie owe pojęcia wiążą się z systemem politycznym tego państwa.	

Punktacja: po 1 punkcie za każda odpowiedź, razem 9 punktów.

Przykład 2. Zadanie otwarte z wyposażeniem.

Polecenie: Zapoznaj się z wynikami sondażu Centrum Badania Opinii Społecznej i odpowiedziami na pytanie respondentów, czy poświęcają swój wolny czas na działalność społeczną w organizacjach obywatelskich, takich jak różnego rodzaju stowarzyszenia, fundacje, związki, samorządy, partie, kluby, komitety, ruchy itp. oraz wykonaj zadania:

Wykształcenie	Odsetki respondentów deklarujących pracę w organizacjach społecznych			
	W jednej dziedzinie	W dwóch dziedzinach	W trzech i więcej dziedzinach	Ogółem
Podstawowe	14	4	6	24
Zasadnicze zawodowe	15	5	5	25
Średnie	15	5	7	27
Wyższe	16	9	20	45

Źródło: opracowanie na podstawie www.cbos.pl.

- A. Scharakteryzuj ogólną tendencję dotyczącą pracy społecznej pomiędzy rokiem 1998 a 2010.
 B. Wskaż lata, kiedy odsetek zaangażowanych w pracę społeczną respondentów był najwyższy i najniższy, oblicz różnicę w punktach procentowych
 C. Sformułuj dwa wnioski, dotyczące zależności pomiędzy wykształceniem a odsetkiem osób deklarujących pracę społeczną.
 D. Podaj dwie korzyści, jakie przynosi zaangażowanie w pracę społeczną

Punktacja: A – 1 p. – za podanie tendencji, B – 1 p. – za wskazanie lat, 1 p. za różnicę wyrażoną w punktach procentowych, C – 2 p. – za sformułowanie dwóch poprawnych wniosków (po 1 p. za każdy), D – 2 p – za podanie dwóch korzyści (po 1 p. za każdą)

Przykład 3. Karta oceny projektu

Kryteria oceny	Ocena		
	Dobrze (3 p.)	Średnio (2 p.)	Słabo (1 p.)
Przestrzeganie harmonogramu projektu, terminowość			
Współpraca w grupie			
Dobór informacji			
Własny wkład w opracowanie informacji			
Merytoryczna ocena prezentacji			
Oryginalność i kreatywność prezentacji			

Można uzupełnić tabelę o inne kryteria. Na koniec sumuje się punkty i przelicza na oceny według zasad wewnątrzszkolnego i przedmiotowego systemu oceniania.

Przykład 4 Zasoby internetowe

<http://www.scholaris.pl/zasob/czlowiek,jako,istota,spoleczna,-,test> – test autorstwa Anny Chmielewskiej, sprawdzający wiedzę o człowieku jako istocie społecznej.
<http://www.scholaris.pl/zasob/wladza,ustawodawcza,w,polsce,test,-,grupa,a;>
<http://www.scholaris.pl/zasob/wladza,ustawodawcza,w,polsce,test,-,grupa,b> – test autorstwa Anny Chmielewskiej, sprawdzający wiedzę o władzy ustawodawczej w Polsce.
<http://www.scholaris.pl/zasob/wiedza,o,spoleczenstwie,na,maturze,-,propozycje,zadan> – propozycje zadań maturalnych autorstwa Jerzego Wójcickiego.
<http://www.ceo.org.pl/pl/epio/serwis-maturzysty> - materiały Centrum Edukacji Obywatelskiej dotyczące utrwalenia i sprawdzenia wiedzy przed maturą.

VIII. Wybrane materiały dydaktyczne

Arends Richards I., *Uczymy się nauczać*, Warszawa 1994.
 Baer Ulrich, *Gry dyskusyjne. Materiały pomocnicze do pracy z grupą*, Lublin 1997.
 Bąbel Przemysław, Wiśniak Marzena, *Jak uczyć, żeby nauczyć*, Warszawa 2008.

Birkenbihl Vera F., *Gry i zabawy umysłowe*, Katowice 2006.

Bogdańska - Pawłowska Barbara, Młynarczyk Maciej (red.), *Patriotyzm jutra. Różnorodna jedność. Poradnik drużynowego Drużyny Grunwaldzkiej*, Olsztyn 2010.

Brudnik Edyta, Moszyńska Anna, Owczarska Beata, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2003.

Brudnik Edyta, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie 2. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2003.

Building Peace Together. 12 Workshops for a Global Development Village, Geneva 2002.

Całek Grzegorz, *Zamiast wykładów*, Warszawa 1995.

Doliński Artur, *Jestem... Myślę... Działam..., czyli Jak przygotować młodzież do wejścia na rynek pracy?*, Zielona Góra 2001.

Fontana David, *Psychologia dla nauczycieli*, Poznań 1998.

Gannon Mary (ed.), *Changing Perspectives. Cultural Values, Diversity and Equality in Ireland and the Wider World*, Dublin 2002.

Gensler Maria, Ura Daniela, *Wybrane zagadnienia z metodyki nauczania wiedzy o społeczeństwie*, Warszawa 1996.

Goźlińska Elżbieta, *Jak skonstruować grę dydaktyczną*, Warszawa 2004.

Hamer Hanna, *Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 1994.

Harmin Merril, *Duch klasy. Jak zmotywować uczniów do nauki*, Warszawa 2005.

Każdy inny, wszyscy równi...Pakiet edukacyjny, Warszawa 2003

Kruszewski Krzysztof (red.), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2005.

Maternicki Jerzy, Majorek Czesław, Suchoński Adam, *Dydaktyka historii*, Warszawa 1994.

Mines! An Awareness Game on the Problem of Ant-Personnel Mines, Geneva 1999.

Niemierko Bolesław, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002.

Okoń Wincenty, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1998.

Pawlicki Aleksander, Merta Tomasz, Pacewicz Alicja, *Z demokracją na ty. Materiały pomocnicze*, Warszawa 2005.

Pétursdóttir Guðrún, *InterCultural Iceland. Sensitisation training about migration, racism, discrimination, culture and diversity*, Reykjavík 2010.

Przejścia. Gra symulacyjna ułatwiająca zrozumienie problemów uchodźczych, Warszawa 1998.

Szarzyńska Alicja, *Edukacja globalna. Zabawy dydaktyczne*, Olsztyn 1995.

Śliwerski Wojciech, *Harcerskie gry i zabawy*, Warszawa 1998.

Zasoby internetu – wybrane przykłady:

<http://www.scholaris.pl/zasob/miedzynarodowa,ochrona,praw,czlowieka,przepisy,a,rzeczywistosc> – scenariusz lekcji autorstwa Pawła Siarkiewicza dotyczący praw człowieka;

<http://www.scholaris.pl/zasob/system,polityczny,v,republiki,francuskiej> – scenariusz lekcji autorstwa Pawła Siarkiewicza dotyczący systemu politycznego Francji;

<http://www.scholaris.pl/zasob/zycie,religijne,w,polsce,1> – scenariusz lekcji autorstwa Anny Jarkiewicz o polskim życiu religijnym;

<http://www.scholaris.pl/zasob/wladza,rodzicielska,-.prawa,i,obowiazki,wybrane,zagadnienia,dotyczace,ustania,malzenstwa,i,obowiazku,alimentacyjne> go – scenariusz lekcji autorstwa Elżbiety Kiedrzynek, dotyczący aspektów władzy rodzicielskiej

IX. Zakończenie

Program „Civis sum! – Jestem obywatelem!” tworzy tylko pewną ramę dla twórczych poszukiwań nauczyciela. Nie powinien on zamykać się w ciasnych schematach, tylko wykorzystać swoje zasoby do wypełnienia go treścią. Program powstał jako rezultat wieloletniej praktyki pedagogicznej i dydaktycznej zarówno w ramach edukacji formalnej, jak i nieformalnej. Będzie prawidłowo realizowany, jeżeli nauczyciel wykaże postawę otwartości i życzliwości. Jeżeli zechce pochylić się nie tylko nad przekazaniem koniecznych wiadomości i umiejętności, ale odpowie na autentyczne problemy młodego wychowanka. Bo tylko tak można kształtować właściwe postawy obywatelskie, wpływające pozytywnie na przyszłość świata.

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl

Program nagrodzony w konkursie na programy nauczania organizowanym w projekcie „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół ze szczególnym uwzględnieniem II i IV etapu edukacyjnego” współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego